

Wihoda, Martin

Itinerář moravského markraběte Vladislava Jindřicha

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
2000, vol. 49, iss. C47, pp. [5]-45

ISBN 80-210-2599-9

ISSN 0231-7710

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102663>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MARTIN WIHODA

ITINERÁŘ MORAVSKÉHO MARKRABĚTE VLADISLAVA JINDŘICHA¹

Někdy na sklonku vlády Karla IV. strahovský premonstrát Albert na pokyn ctihodné sestry Hedviky, která tehdy stála v čele doksanské kanonie, sestavil krátké martyrologium, k němuž posléze připojil neméně stručné výpisy ze staršího klášterního nekrologia. Tento typ pramene již jen pro svoji odměřenost nikdy nepatřil k vyhledávaným zdrojům informací, nicméně Albertova kompilace alespoň v jednom případě pronikla do širšího povědomí. Stalo se tak zásluhou strohé glosy k třetímu idám měsíce srpna, kdy se v Doksanech sloužila mše za spásu duše třetího moravského markraběte Vladislava, jenž premonstrátkám kdysi věnoval sto hřiven a skvostnou sochu Panny Marie v hodnotě dalších padesáti.²

Štědrá donace sama o sobě nebyla ničím mimořádným. Jistou pozornost by snad mohl vzbudit úzký poměr moravského markraběte k ústavu, který se nacházel v Čechách, ovšem ani taková vazba se nijak nevymykala soudobým zvyklostem, zvláště pak, když kanonii založil Vladislavův otec a markrabě svým darem veřejně deklaroval úctu k rodinné tradici. Tím ale Doksanské nekrologium bezděčně zachytilo pozoruhodný detail z osobního života třetího moravského markraběte, detail o to zajímavější, že osudy nejmladšího syna českého krále Vladislava I. dnes bezmála zanikají v nechťeném mlčení soudobých pramenů, jejichž příslovečnou torzovitost můžeme přičíst nejen zubu času, ale také chladnému vztahu markraběte k písemným záznamům.³

1 Studie byla připravena v rámci grantového projektu GA ČR 404/00/0380: *Vladislav Jindřich*. Morava na prahu vrcholného středověku.

2 *Necrologium Doxanense*, ed. J. Emler, VKČSN 1884, Praha 1885, s. 121: „...III. Idus Aug. Beate memorie Wadislavus, Moraviensis marchio, filius regis Bohemie, qui dedit huic ecclesie centum marcas et preciosam ymaginem sancte Marie pro quinquaginta marcis...“

3 Z a o r a l, P.: *O listinách a kanceláři markraběte moravského Vladislava Jindřicha*. Sborník Matice moravské 86, 1967, s. 219–230 upozornil, že vliv Vladislavovy markrabské kanceláře lze prokázat u pouhých sedmi listin.

Skeptická úvaha nad skromnými perspektivami kritického výzkumu by však neměla svádět k falešné představě, že moderní historiografie již vyčerpala všechny možnosti a že vladaření třetího markraběte, jakož i moravské poměry na přelomu 12. a 13. věku zůstanou navždy skryty v hlubinách času. Mnohé napovídá, že tomu může být i jinak a jakkoliv neduživým se nyní jeví soubor dostupných pramenů, novější analýzy poměrně spolehlivě prokázaly, že se jménem Vladislava Jindřicha lze kupříkladu spojit příchod řádu německých rytířů do českých zemí,⁴ genezi městského zřízení na Moravě,⁵ počátky emfyteutické kolonizace⁶ nebo zrod moravské zemské šlechty.⁷

Dílčí sondy bezpochyby mohou poskládat věrohodný portrét tohoto Přemyslovce. Zevrubná rekonstrukce jeho skutečného příběhu si ale žádá víc. Přínejmenším širokou srovnávací základnu, jejímž pilířem se může stát toliko důkladně zpracovaný itinerář.⁸

Veřejná činnost markraběte Vladislava Jindřicha

1. První zkušenosti (?-1192)

Není známo kde, ba dokonce ani kdy se Vladislav narodil, neboť dobové relace si zpravidla vystačily s lapidární poznámkou, že tento výhonek přemyslovské dynastie, podobně jako mnohem slavnější Přemysl Otakar I., pocházel z lože českého krále Vladislava a jeho druhé manželky JUDITY.⁹ Netečnost domácích

4 W i h o d a , M . : *Marchio Moraviae, domus vestre fundator*. Přemyslovská dynastie a počátky řádu německých rytířů. SPFFBU-C, 46, 1999, s. 5–15.

5 W i h o d a , M . : *Geneze městského zřízení na Moravě jako zakladatelské dílo markraběte Vladislava Jindřicha?* SPFFBU-C, 45, 1998, s. 21–35.

6 První přímé údaje o německém kolonizačním právu se objevují v nedatované Vladislavově privilegii pro johanity. Srv. dále CDB II, s. 432–433, č. 385: „...*Noverit itaque tam presentes quam futuri, quod ego Watiszlaus, marchio Moraviae, fratribus domus hospitalis sancti Johannis Baptiste tantam in principatu nostro contulimus libertatem, ut liceat eis in quacumque hereditates suas locare quos voluerint, ita ut vocati iure Theutonicorum quiete et sine vexatione utantur...*“

7 Srv. blíže Ž e m l i č k a , J . : *Ke zrodu vrcholně feudální „pozemkové“ šlechty ve stáří Přemyslovců*. ČMM 109, 1990, s. 17–38; W i h o d a , M . : *Geneze moravské šlechty*. AHM-C, 2, 1995, s. 23–41.

8 V této souvislosti je nutno připomenout, že se itinerář markraběte Vladislava Jindřicha stal námětem dvou ročníkových prací. Srv. blíže Č o u p k o v á , M . : *Itinerář moravského markraběte Vladislava Jindřicha*. Brno 1998 (tato práce je uložena na Historickém ústavu FF MU v Brně); K r u š í n s k ý , R . : *Itinerář moravského markraběte Vladislava Jindřicha*. Opava 1999 (uloženo na Ústavu historie a muzeologie FPF SU v Opavě).

9 *Historia brevis principum Thuringiae*, MGH SS XXIV, s. 822: „...*Hec sunt nomina 4 filiarum, quas Hedewigis Ludewico primo lantgravio genuit: Cecilia, que nupsit Udalrico duci Boemie; secunda Juitha, que eiusdem provincie regi copulata, genuit Odakarum et eius frat-*

i zahraničních skritorií však lze do jisté míry omluvit. Budoucí markrabě totiž dospíval v překotném běhu dramatických událostí, v čase, kdy se takřka přes noc zhroutily nástupnické plány stárnoucího krále a jeho potomků, kterým po hermsdorfském sněmu v září roku 1173 nezbylo než se stáhnout do ústraní.¹⁰ Trpký úděl urozených vyhnanců po několik let sdílel i nezletilý (?) Vladislav, jenž se patrně zdržoval v blízkosti svých rodičů na dvorci Meerane v Durynsku, aby o něco později, snad po otcově smrti dne 18. ledna roku 1174,¹¹ nalezl přístřeší u příbuzných Wettinů v Míšni.¹²

Kýžený obrat nastal až na podzim roku 1178. Vladislavův nevlastní bratr Bedřich s tichou pomocí císaře Barbarossy ovládl Prahu a po krvavé bitvě na Bojišti v lednu následujícího roku donutil svého předchůdce a soupeře Soběslava II. k odchodu ze země.¹³ Z nedobrovolného exilu se vrátil rovněž tížádstivý Přemysl, jenž se v hodnosti moravského markraběte chopil správy olomouckého úředu.¹⁴ Nejmladší Vladislav již tradičně unikl pozornosti, nicméně snad nepochybíme, budeme-li předpokládat, že také on nabyl jistých privilegií.

Nečekaná vzpoura české šlechty v pozdním létě roku 1182 vynesla do čela státu znojemského úředníka Konráda Otu. Bedřich uprchl k císařskému dvoru, Přemysl a Vladislav se opět ztratili ve víru nekonečných sporů. Zdá se však, že oba sourozenci zachovali věrnost Bedřichovi a mohli se tedy zúčastnit památného sněmu v Řezně, kde císař donutil shromážděné velmože, aby se vzdali Konráda Oty, jenž měl být odškodněn Moravou.¹⁵ Společná pouť temným zákulisím říšské diplomacie i neklidné poměry v Čechách nepochybně sblížily mentalitou i věkem si vzdálené potomky zvěčnělého krále. Těžce zkoušený Bedřich se tak stále více spoléhal na dravého Přemysla, jemuž dokonce svěřil

rem comitem Heinricum...“ Obdobné údaje nabízí *Cronica Reinhardsbrunnensis*, MGH SS XXX.1, s. 532.

10 Srv. blíže N o v o t n ý , V . : *České dějiny I.2*. Od Břetislava I. do Přemysla I. Praha 1913, s. 997–1009. Nověji pak Ž e m l i č k a , J . : *Přemysl Otakar I*. Panovník, stát a společnost na prahu vrcholného feudalismu. Praha 1990, s. 40–42; T ý ž : *Čechy v době knížecí (1034–1198)*. Praha 1997, s. 263–264.

11 *Annales Gerlaci*, FRB II, s. 466–467: „...*At pater eius tantum eo loci, ubi dictum est, spatio quatuor mensium demoratus, circa sequentis anni, hoc est XV Kal. Februarii, mortuus est in senectute bona...cum mortuus est Wladislaus rex die Priscae virginis...*“ a také *Necrologium Olomucense*, AÖG 65, 1884, s. 520; *Necrologium Polažicense*, DFS, s. 405; *Necrologium Bohemo-Silesiacarum*, ZVGS 5, 1863, s. 110; *Necrologium Windbergense*, MB XIV, s. 91.

12 Naznačuje to alespoň Přemyslův pobyt na wettinském dvoře. Dále srv. Č e r n á , M . : *Rozvod Přemysla I. s Adélou Míšeňskou*. ČSPSČ 31, 1923, s. 9–17.

13 *Annales Gerlaci*, FRB II, s. 472–475. Dále srv. CDB I, s. 284–285, č. 312; s. 285–287, č. 313.

14 CDB I, s. 257–260, č. 291: „...*Primezla marggravius de Moravia...*“

15 *Annales Gerlaci*, FRB II, s. 481: „...*Sic sapiens imperator sapienter repressit et isti quidem Boemiam reddedit, illum vero Moravia contentum esse precepit...*“ K významu tohoto komentáře srv. W i h o d a , M . : *Vznik moravského markrabství*. ČČH 97, 1999, s. 457–460.

velení nad oddíly, které uprostřed léta roku 1185 napadly a zpusťily Konrádovu državu „...jednak pro starou křivdu, že se pokusil před třemi roky vyhnati ho ze země, jednak pro odcizení Moravy, kterou si přál držet ne z jeho ruky, nýbrž z ruky císařovy...“¹⁶ Zdařilá expedice zřejmě povzbudila Bedřichovo sebevědomí, protože koncem listopadu Přemysl opět stanul na moravské půdě. Konrád Ota si však zajistil posily a na místě zvaném Loděnice svedl nerozhodnou bitvu s těžkými ztrátami na obou stranách.¹⁷ Krvavá, leč svým výsledkem nic neřešící srážka naštěstí zklidnila přepjaté vášně, neboť Konrád Ota „...trápením zmoudřel a vida, že nemůže klást odpor knížeti Bedřichovi a jeho Čechům...“ odebral se následujícího roku do Knína, kde uznal autoritu českého knížete výměnou za nástupnická práva v Praze.¹⁸

Knínská smlouva sice respektovala starobylý odkaz knížete Břetislava I., jenž v předtuše budoucích sporů doporučil, aby se vévodou stal vždy nejstarší z žijících Přemyslovců, nicméně vleklý zápas o pražský stolec ukončen nebyl. Na svou šanci dychtivě čekali nejen Bedřichovi bratraci Václav a Jindřich Břetislav, ale také věčně nespokojený Přemysl a počínaje 2. květnem roku 1187 rovněž jeho bratr Vladislav.¹⁹ Teprve tehdy, až na samotném sklonku Bedřichovy vlády se nejmladší syn druhého českého krále zbavil pout naprosté bezvýznamnosti a zaujal patřičné místo v nejvyšších patrech domácí politické scény. Bezmála osmiletou césuru v dnes známých osudech Přemysla a Vladislava ovšem nelze přijmout bez výhrad. Oba sourozenci bok po boku prošli nelehkým dětstvím, oba se dělili o vlídnou pozornost mnohem staršího Bedřicha, nicméně zatímco Přemysla nejpozději od poloviny roku 1179 zdobily vavřiny obratného správce a zdatného válečníka, Vladislav po dlouhý čas diskrétně proplouval rozháranými poměry, aniž by bylo jasné, zda se za jeho nepochopitelnou pasivitou skrýval nízký věk či nezáměr o moc.²⁰ Snad jen pragmatický styl vladaře-

¹⁶ *Annales Gerlaci*, FRB II, s. 506: „...Anno dominicae incarnationis MCLXXXV Fridericus dux iratus Cunrado de Moravia, tum pro antiqua iniuria, qua eum ante tres annos regno pellere tentaverat, tum etiam pro alienatione Moraviae, quam non ab eo, sed de manu imperatoris tenere gestiebat...“

¹⁷ *Annales Gerlaci*, FRB II, s. 506–507.

¹⁸ *Annales Gerlaci*, FRB II, s. 507: „...Anno dominicae incarnationis MCLXXXVI vexatio dedit intellectum saepe dicto Cunrado et videns, se non posse resistere duci Friderico et Boemis, mediantibus bonis viris venit ad eum in Knin, et facti sunt amici ex tunc et deinceps...“
Dále srv. K e j ř, J.: *O tzv. bezprostřední podřízenosti Moravy říši*. SAP 28, 1978, s. 241–242; T ý ž: *Böhmen und das Reich unter Friedrich I.* In: Friedrich Barbarossa. Handlungsspielräume und Wirkungsweisen des staufischen Kaisers. VuF 40, 1992, s. 269–270; W i h o d a, M.: *Vznik moravského markrabství*, s. 461–462.

¹⁹ CDB I, s. 288–290, č. 317: „...Facta sunt autem hec sub huius testibus: Henrico venerabili Pragensi episcopo, Premúzlone et Wladizlao fratribus meis...“

²⁰ Zjevně neudržitelný je Friedrichův názor, že se Vladislavovo jméno objevilo ve svědečně řadě Bedřichova privilegia z roku 1183. Zde připomínaný „Wazlaus“ totiž náleží Bedřichovu bratraci Václavovi, který se jako věkem nejstarší ocitl v čele shromážděných laiků před Děpoltem a Přemyslem (CDB I, s. 269–270, č. 300: „...Laici: fratres Wazlaus, Theobaldus, Prímizel...“). Obdobně nelze přijmout ani zmatenou úvahu P. Kroupy, jenž neznámo

ní v pozdějších letech napovídá, že budoucí markrabě vyrůstal v atmosféře plné obav a nedůvěry a možná, že právě zde bude nutno hledat pointu mnoha pozoruhodných činů, jimiž Vladislav ozdobil prolog slavného věku posledních Přemyslovců.

2. Moravské intermezzo (1192–1194)

Formální jednota přemyslovske dynastie vzala za své na počátku devadesátých let. Náhlá smrt Konráda Oty před Neapolí dne 9. září roku 1191 uvolnila pražský stolec Václavovi, jehož legitimní mandát však po třech měsících rázně přerušil ambicemi zmítaný Přemysl. Ten se na sklonku roku 1191 zmocnil Pražského hradu a navázal vratké spojenectví s úskočným bratrancem Jindřichem Břetislavem. Pražský biskup zároveň připravil novou mocenskou rošádu, když zlákal císaře Jindřicha VI. vidinou úplatku ve výši 6.000 hřiven stříbra a sjednal tak „...příbuzným svým Přemyslovi a Vladislavovi, onomu vévodství České, to-muto Moravu...“²¹ Až potud je výpověď soudobých pramenů srozumitelná a logická, ovšem jako obvykle vše komplikuje chybějící komentář k několika zajímavým detailům. Pomineme-li, že se zdařilá intervence týkala výlučně jedné rodiny a nikoliv již děpoltického klanu nebo snad moravských Přemyslovců, potom žádný z letopisů nijak blíže nevysvětluje, proč se biskup přimlouval za Vladislava, jenž podle všeho o tak ošidnou poctu vůbec nestál. Nemalé rozpaky vzbuzují rovněž kompetence mladičkého markraběte. Jarloch povšechně odkazuje na Moravu, ovšem Olomoucko již od časů Konráda Oty spravovali moravští údělníci Vladimír a Břetislav.²² Již jen proto se Vladislav nemohl ucházet o celou zemi, ale patrně jen o Znojemsko a Brněnsko, přičemž samotný titul, tak jako roku 1179 a 1186, nejspíš symbolizoval podřízenost českému knížeti.²³

Nesourodá koalice si alespoň zpočátku uchovala jistou akceschopnost, která se záhy promítla v itinerárii obou sourozenců. V květnu roku 1192 Vladislav

proč dospěl k závěru, že Vladislav roku 1185 bojoval u Loděnice (K r o u p a , P.: *Premonstráti v Louce — dějiny kláštera*. In: *Premonstrátský klášter v Louce. Dějiny — umělecká výzdoba — ikonologie*. Znojmo 1997, s. 16: „...*Za vlády markraběte Vladislava (1197–1222) dostal klášter dalších šest vesnic, lán pole v jedné vesnici a dokonce i bitevní pole u Loděnic, kde se roku 1185 krvavě střetl Konrád II. Znojemský s Přemyslem Otakarem I. Markrabě Vladislav, jenž se zúčastnil bitvy na Přemyslově straně, pole věnoval za spásu své duše...*“).

21 *Annales Gerlaci*, FRB II, s. 509: „...*Facta sunt hec anno verbi incarnati MCXCII, quo inchoante predictus Henricus, Pragensis episcopus, contra Watzalum duces cesarem Henricum adiit, et cognatis suis Premizlao et Wadizlao, illi ducatum Boemie, alteri vero Moraviam obtinuit, promittens et fide iubens pro eis sex millia marcarum...*“; *Annales Pragenses*, FRB II, s. 379: „...*Wenzeslaus dux de solio pellitur. Premizl dux efficitur. Civitas Pragenses obsidione circumdatur, nec capitur. Tandem post tres menses, ipso duce Wenzeslao permittente, per internuntium imperatoris in manus domini episcopi traditur...*“; obdobně srv. *Continuatio Cosmae II*, FRB II, s. 281 a také CDB I, s. 443–444, č. 410. K dalším souvislostem srv. blíže N o v o t n ý , V.: *České dějiny I.2*, s. 1125–1129.

22 Srv. blíže CDB I, s. 299–301, č. 326; s. 317–318, č. 353; s. 318–319, č. 354; s. 323–325, č. 357.

23 Srv. blíže W i h o d a , M.: *Vznik moravského markrabství*, s. 453–463.

navštívil dvorský sjezd ve Frankfurtu,²⁴ o měsíc později Jindřich Břetislav provázal Přemysla do Gelnhausenu²⁵ a na podzim markrabě a pražský biskup podnikli společnou cestu do Saska.²⁶ Uplynulo však jen několik dalších týdnů a vztah někdejších spojenců se natolik vyhrotil, že Jindřich Břetislav opustil zemi, aby k císařově sluchu donesl zvěsti o chystaném spiknutí, jehož významným článkem měl být i Přemysl. Následoval červnový sněm ve Wormsu, kde Jindřich VI. „...zmíněného knížete Přemysla jako pro uražení velebnosti a pro obmýšlené uražení osoby své knížectví českého odsoudil, a za něho biskupa s korouhvemi, jak je zvykem, slavně obdařeného do Čech poslal...“²⁷ Tím se však císařův zájem o přemyslovskou otázku vyčerpal a není tedy divu, že designovaný kníže s návratem do Prahy nijak nespěchal. Teprve v pozdním létě roku 1193 pod ochranou druhdy vypuzeného Spytihněva překročil zemské hranice a jen potupný rozklad českého vojska v polním ležení u Zdic zaplašil dosud živé vzpomínky na kruté boje mezi Bedřichem, Soběslavem II. a Konrádem Otou. Zdrčený Přemysl se však nevzdal. Ustoupil za mocné valy Pražského hradu a zde po čtyři měsíce vzdoroval klatbě a tuhému obléhání.²⁸

Zoufalý odpor malé hrstky věrných byl překonán až před vánocemi. Přemysl uprchl do Míšně, aniž by se pokusil využít moravských držav svého mladšího bratra, což by mohlo naznačovat, že Vladislav do konfliktu vědomě nezasáhl. Přesto se stal jeho další obětí, neboť v květnu následujícího roku ztratil markrabskou hodnost i svěřenou provincii.²⁹ Uvolněný prostor se souhlasem Jindři-

24 RI IV.3, s. 89, č. 216: „...*Heinricus marchio Moravie...*“

25 RI IV.3, s. 91, č. 221: „...*Henricus Pragensis episcopus...Odocarus dux Bohemorum...*“

26 RI IV.3, s. 105, č. 257: „...*Heinricus Pragensis episcopus...*“; s. 105, č. 258: „...*Heinricus marchio Moravie...*“; s. 106, č. 260: „...*Heinricus Pragensis episcopus...*“; s. 106, č. 261: „...*Heinricus Pragensis episcopus...*“; s. 107–108, č. 265: „...*Heinricus Pragensis episcopus...*“; s. 108, č. 266: „...*Heinricus Pragensis episcopus...*“; s. 108, č. 266a: „...*Heinricus Pragensis episcopus...*“

27 *Annales Gerlaci*, FRB II, s. 510: „...*prefatum ducem P[remysl]um tanquam lesae maiestatis et ledendae personae reum ducatu Boemiae abiudicavit, et pro eo episcopum cum uexillis sicuti mos est, solemniter inuestitum in Boemiam remisit...*“ Obdobně srv. *Continuatio Admuntensis*, MGH SS IX, s. 587: „...*Otaker ducato Boemie ab imperatore tunc in Germania consistente privatus est, et Heinricus Bragensis episcopus ei substituitur...*“ K protištaufskému spiknutí srv. blíže Toeche, T.: *Kaiser Heinrich VI.* Leipzig 1867, s. 232–245 a 552–557; nověji pak Csendes, P.: *Heinrich VI.* WB Darmstadt 1993, s. 131–143.

28 *Annales Pragenses*, FRB II, s. 379–380: „...*1193. Hoc anno intrante Martio dominus episcopus ad imperatoris curiam regreditur, et inde intrante Augusto cum magna gloria et honore in Boemiam cum ducello Spitigneo revertitur, gestans ab imperatore sibi tradita vexilla ducatus; non tamen omittens nomen et dignitatem sui episcopatus...*“ Obdobně srv. *Annales Gerlaci*, FRB II, s. 510–511.

29 *Annales Gerlaci*, FRB II, s. 511: „...*Anno dominicae incarnationis MCXCIII, sicut supra tetigimus, Heinricus dux et episcopus abiit cum exercitu in Moraviam et terram illam siue castra terrae suo dominio subiugavit...*“

cha Břetislava obratem zabrali moravští úředníci Spytihněv a Svatopluk,³⁰ naopak Vladislav byl převezen do Prahy, kde se ocitl v nepříliš lichotivém postavení pod přísným dohledem vládnoucího bratrance.

3. Rukojmí na Hradě pražském (1194–1197)

Brilantně vedenou kampaní v květnu a červnu roku 1194 si kníže-biskup zajistil patřičný respekt a kupodivu i přízeň moravských Přemyslovců, kteří již delší dobu živořili ve stínu českého příbuzenstva. Nyní se karta obrátila. Brněnský úředník Spytihněv zaujal vlivný post u knížecího dvora, zatímco někdejší biskupův chráněncův Přemysl znovu prožíval osudy politických ztroskotanců. V bezmocného statistu se proměnil rovněž mladší ze sourozenců Vladislav. Obklopen nedůvěrou se jen výjimečně prodral mezi vyvolené,³¹ a když se pod pražskými hradbami v květnu roku 1197 zhroutil další Přemyslův pokus o dobytí knížecího trůnu, ocitl se bývalý markrabě v žalární kobce.³² Jindřich Břetislav přinejmenším tušil, že ponižující internace nevinného možná oddálí novou vnitrodynastickou krizi, v žádném případě ale nevyřeší hromadící se problémy a především pak narůstající obavy českých velmožů. Tváří v tvář chmurné budoucnosti nechal se přenést do Chebu, kde 15. června roku 1197 zemřel.³³

4. Nepravý dědic vévodského stolce (1197)

Smrtí knížete-biskupa Jindřicha Břetislava dosáhl letitý zápas o moc v české kotlině pomyslného zenitu. Mohlo by se zdát, že udeřila hvězdná hodina dvakrát zrazeného Přemysla, nicméně právě tato dvojnásobná křivda osudovým způsobem zatížila svědomí zemských předáků, kteří bez ohledu na dosud platný seniorát zvolili právě propuštěného Vladislava „...neodváživši se hlasy své přenést na bratra jeho často řečeného Přemysla ze dvou příčin, z nichž první byla, že proti němu bojovali, druhá, že přízné císařovy neměl...“³⁴ Pouhých šest měsíců.

³⁰ Srv. blíže CDB I, s. 444–446, č. 411 a také Novotný, V.: *České dějiny I.2*, s. 1141.

³¹ CDB I, s. 312–313, č. 348: „...Wadizlaus dux...“; s. 323–325, č. 357: „...Heinricus dux et episcopus Boemorum, Wladizlaus frater eius...“

³² *Annales Gerlaci*, FRB II, s. 513: „...Ea tempestate, qua hec gerebantur, erat Prage in captiuitate domnus Wladizlaus captus ab episcopo in infirmitate sua propter germanum ipsius Primizl...“; *Annales Bohemiae*, FRB II, s. 282: „...1197. Dux Spitigneus superavit Priemysl ducem...“

³³ *Annales Gerlaci*, FRB II, s. 512–513. Dále srv. Hilsch, P.: *Die Bischöfe von Prag in der frühen Stauferzeit. Ihre Stellung zwischen Reichs- und Landesgewalt von Daniel I. (1148–1167) bis Heinrich (1182–1197)*. München 1969, s. 205–216.

³⁴ *Annales Gerlaci*, FRB II, s. 513: „...Uerum postquam mortuus est episcopus, Boemi maiores natu exemptum de uinculis domnum ac principem terrae constituunt, non ausi uota sua transferre in fratrem eius sepe dictum Primizl duabus de causis, quarum prima fuit, quia contra eum pugnauerant, secunda, quia gratiam imperatoris non habebat. Tali ordine nec non et tempore, hoc est in octauis beati Viti, domnus Wladizlaus sublimatus in ducem...“ Druhý Jarlochův důvod přinejmenším zpochybňují *Annales et Historiae Altaenses*, MGH SS XVII, s. 385: „...Set et Otachero Boemo, qui et Premizl, gratiam cesaris et ducatum pristinum impetravit...“

Právě takovou dobu trvalo panování nejmladšího z potomků druhého českého krále Vladislava. Sotva půl roku však stačilo, aby prokázal neobyčejný cit pro spravedlnost a potřeby země. Dne 1. listopadu vědomě porušil říšský status pražského biskupství, když na shromáždění „...*duchovenstva a lidu*...“ prohlásil novým biskupem svého kaplana Milíka zvaného Daniel a ten v pokleku složil knížeti slib věrnosti.³⁵ Druhý krok, jenž se tolik vymyká bezútešnému závěru 12. věku, učinil Vladislav v noci ze 6. na 7. prosince před bitvou, v níž se měl utkat s navráťivším se Přemyslem. Ačkoliv měl nesrovnatelné vojsko, přízeň velmožů i církve „...*přece ustoupil jednak pro dobro míru, jednak z bratrské lásky, a smířil se s bratrem svým v ten způsob, že oba zároveň, onen v Čechách, tento na Moravě panovati budou, a že oba jako jednoho ducha budou mít i jedno knížectví*...“³⁶

5. Ve znamení dualismu (1198–1212)

Nenápadný Jarlochův dovětek o jednom duchu a jednom knížectví působí poněkud literárně a zpravidla je také spojován s uměleckými ambicemi našeho zpravodaje. Tato zdánlivě bezvýznamná glosa ovšem může vystihovat samou podstatu mocenského systému, jehož základy byly položeny oním ušlechtilým gestem mladšího Vladislava památné noci ze 6. na 7. prosinec. V duchu zmíněné dohody nejvyšší autoritu v domácích poměrech i nadále ztělesňoval pražský kníže, nicméně Vladislav jako Přemyslův spoluvládce v hodnosti moravského markraběte mohl promlouvat do státnických záměrů staršího bratra a vskutku tak nezřídka činil. Roku 1201 oba sourozenci rozmnožili statky premonstrátské

³⁵ *Annales Gerlaci*, FRB II, s. 513: „...*deinde in Kalendas Nouembris misit et conuocauit clerum et populum in Pragam, abbates, etiam prepositos et canonicos omnes iussit adesse, tanquam tractaturus cum eis de pontificali electione...ex capellanis suis, nomine Miliconem cognomento Daniele, nobis eatenus incognitum, designauit in episcopum, negata omni electione clero...Ibi uidimus, unde satis doluimus, quod idem Daniel episcopatu inuestitus flexo polite fecit omnium prefato duci Wladizlao in preiudicium antique libertatis et in derogationem priuilegiorum imperialium...*“ a také CDB II, s. 1, č. 1. Dále srv. K e j ř , J.: *O říšském knížectví pražského biskupa*. ČČH 89, 1991, s. 481–491 a Ž e m l i č k a , J.: *Čechy v době knížectví*, s. 374–376.

³⁶ *Continuatio Admuntensis*, MGH SS IX, s. 588–589: „...*Ipsa anno Odoacer dux Boemiae audita morte imperatoris Boemiam intravit, et pro optinendo terrae principatu collectis undecumque militum copiis fratri bellum indicit; cui ille cum exercitu copioso occurrit. Verum Henricus intestinum bellum abhorrens, fratri quoque suo non malum sed bonum querens, in ipsa nocte quae diem futurae pugnae precessit, habito cum amicis et satrapis consilio, utroque exercitu ignorante fratrem ad secretum colloquium vocat ubi datis invicem dextris ad concordiam redeunt, et sic ad sua tentoria sub nocte recedunt. Mane autem facto exercitum suum uterque remisit ad propria, reversusque est Henricus in Maraviam, dimisso Boemorum principatu fratri suo Odoacri...*“ Obdobně srv. *Annales Gerlaci*, FRB II, s. 514–515: „...*licet haberet incomparabilem miliciam, cessit tamen hinc propter bonum pacis, inde propter affectum germanitatis, et confederatus est germano suo sub tali forma compositionis, ut ambo pariter, ille in Moravia, iste in Boemia principarentur et esse ambobus, sicut unus spiritus, ita et unus principatus...*“

kanonie na Hradisku u Olomouce,³⁷ o dvě léta později společně obdarovali řád německých rytířů,³⁸ nedlouho před rokem 1207 markrabě schválil bratrovu donaci ve prospěch kladrubských benediktinů.³⁹ Příslovečnou lze nazvat jejich spolupráci při vzniku a rozvoji cisterciáckého kláštera na Velehradě,⁴⁰ jednotný rukopis prozrazují rovněž dvě konfirmace pro johanity z roku 1213,⁴¹ právě tak jako četné dary klášterům v Chotěšově,⁴² Plasech,⁴³ Milevsku,⁴⁴ Louce,⁴⁵ Zábrdovicích⁴⁶ a Světlé,⁴⁷ nebo choulostivý vztah k rodící se pozemkové šlechtě.⁴⁸

Diarchické uspořádání přemyslovských držav přineslo nečekané ovoce i za hranicemi země. České zájmy na říšské půdě nyní hájily dva hlasy, jejichž váhu dále zvýšil probíhající zápas Štaufů s Welfy. Někdy na počátku roku 1199 se v Norimberku sešli straníci římského krále Filipa s úmyslem varovat papeže Inocence III. před zásahy do světských sporů, přičemž mezi protestujícími nechyběla jména českého krále a moravského markraběte.⁴⁹ V září roku 1201 se

37 CDB II, s. 17–18, č. 21: „...unâque pro germani fratris mei Wladizlay, marchionis Morauiensis...“

38 CDB II, s. 36–37, č. 40: „...possessiones, quas dilectus nobilis vir...marchio Moraui, domus vestre fundator, et quas karissimus in Christo filius noster...rex Boemorum illustris in Oppaua vobis pietatis intuitu concesserunt...“ a také CDB II, s. 62–63, č. 67: „...villas...cum aliis villis pertinentibus ad easdem, quas filius noster...rex Boemorum illustris et dilectus filius nobilis vir...marchio Morauiensis...hospitali vestro dederunt...“ Dále srv. W i h o d a , M . : *Marchio Moraui*, s. 6–14.

39 CDB II, s. 51–52, č. 58: „...cum consensu Wladislai fratris mei...“

40 CDB II, s. 370–372, č. 355: „...Noverit itaque...quod inclite memorie frater noster Wadislau, marchio Moraui, claustrum Cysterciensi ordinis welegrade nomina fundavit et possessionibus amplis et ceteris necessariis dotavit; et hoc totum est auctoritate nostra...“ Obdobně srv. CDB II, s. 181–182, č. 196; s. 184–185, č. 199.

41 CDB II, s. 103–104, č. 109; s. 104–106, č. 110.

42 CDB II, s. 433–435, č. 386: „...Placuit etiam hec confirmatio nostra fratri nostro Wadizlao, qui presens affuit et sigilli sui testimonio confirmavit...“

43 CDB II, s. 107–109, č. 113; s. 113–114, č. 125; s. 172–174, č. 187;

44 CDB II, s. 142–144, č. 153; s. 174–175, č. 188.

45 CDB II, s. 190, č. 205; s. 191, č. 206; s. 221–222, č. 233; s. 242–244, č. 253.

46 CDB II, s. 391–393, č. 363: „...cenobium quidam vir nobilis Leo, de Clobuk in regno nostro et in principatu fratris nostri Wladizlay, principis Moraui, cum nostro et fratribus nostri consensu in comitatu Brnensi, quod Zabridouich vocatur, fundavit...“ Obdobně srv. CDB II, s. 393–397, č. 364.

47 CDB II, s. 205–206, č. 218.

48 CDB II, s. 220–221, č. 232; CDM II, s. 129–130, č. 125.

49 MGH Const. IV.2, s. 3–4, č. 3: „...Reverendo in Christo patri domino Innocentio, sancte Romane ecclesie summo pontifici, Germaniarum principes et magnates...item rex Boemie, dux Saxonie, dux Bavarie, dux Austrie, dux Merannie, dux Lotharingie, marchio Missenensis, marchio Brandenburgensis, marchio Moravie, marchio de Rumsperc, aliique totius Alemannie nobiles...“ Dále srv. W o l f , A . : *Die Entstehung des Kurfürstenkollegs*

Vladislav objevil na bamberském sněmu, tentokrát však zkoumal půdu před chystaným přechodem do welfského tábora,⁵⁰ a přestože Filip Švábský ještě v lednu roku 1202 označil Přemysla a Vladislava za spojence,⁵¹ kuriální korespondence prozrazuje, že oba již nějaký čas podporovali Otu IV. Brunšvického.⁵² Také proto se v Praze zastavil papežský legát Guido z Praeneste,⁵³ aby zde posvětil zrod nové koalice, která v pozdním létě roku 1203 dosáhla znamenitého vítězství v Durynsku.⁵⁴ Smělá konstrukce přemyslovské diplomacie přečkala bez vážnější újmy opětovný návrat do štaufských řad roku 1207⁵⁵ a zvládla dokonce nadmíru složitou situaci po zavraždění krále Filipa v létě roku 1208,⁵⁶ kdy českému králi a tím spíše moravskému markraběti nezbylo než se smířit s vítězným králem Otou IV. Bez valného nadšení přijali pozvánku na říšský sněm do Würzburku, kam dorazili v květnu roku 1209 uprostřed příprav k římské korunovační jízdě.⁵⁷

1198–1278. Zur 700-jährigen Wiederkehr der ersten Vereinigung der sieben Kurfürsten. Idstein 1998, s. 15–16 a s. 114–116.

- 50 MB XXIX.1, s. 504–506, č. 571: „...*Testes hii sunt Hertwicus bremensis Archiepiscopus. Vodilscalcus Augustensis episcopus. Diethalmus constantiensis episcopus. Conradus Ratisponensis episcopus. Wolfgerus pattauiensis episcopus. Bernhardus dux Saxoniae. Hermannus langrauius Thuringiae. Heinricus marchio morauiae. Comes Didericus de Landisperc...*“
- 51 MGH Const. IV.2, s. 5–6, č. 6: „...*Sanctissimo patri et domino Innocentio sacrosancte Romane sedis summo et universali pontifici Dei gratia Magdeburgensi, Bremensi archiepiscopi...rex Boemie, dux Zaringie et rector Burgundie, dux Saxonie, dux Austrie ac Styrie, dux Meranie, Turingie langravius, marchio Morauiie, Orientalis, Misnensis, Brandenburgensis marchiones...*“ Dále srv. *Braunschweigische Reimchronik*, MGH Deutsche Chroniken II, s. 529, verš 5584–5597.
- 52 CDB II, s. 23, č. 25.
- 53 *Gesta episcoporum Halberstadensium*, MGH SS XXIII, s. 116: „...*Qui cum per Boemiam iter ageret, inclitus domnus Odoacer Boemorum rex et frater eius marchio Moravie honorifice eum recipientes, necessariis eum uberrime ministrantes, per terram suam conduci fecerunt...*“ a také CDB II, s. 33, č. 36.
- 54 CDB II, s. 32–33, č. 35: „...*Ceterum rex predictus non paucis castris et terris, que duci faverant, potenter acceptis, in locis, que ille prius habuerat, solempnes curias celebravit, tam a langravio quam a duce Boemie, quem sibi regem appellant, et fratre ipsius marchione Morauiie, multis quoque comitibus, suppanis fidelitatis iuramenta recepit et eos de feudis suis sollempniter iuxta imperii consuetudinem investivit...*“ a také s. 34, č. 37: „...*Regem Boemie, langravium Thuringie, marchionem Morauiie per potentiam non habuimus, sed per magnam vestram sollicitudinem et frequentem, de qua non dubitamus, sed de die in diem super hoc magis certificamur...*“ K durynské kampani srv. dále itinerář k roku 1203.
- 55 CDB II, s. 65, č. 73.
- 56 Srv. blíže *Winkelmann*, E.: *Philipp von Schwaben und Otto IV. von Braunschweig*. I. König Philipp von Schwaben 1197–1208. Leipzig 1873, s. 452–479.
- 57 *Arnoldi Chronica Slavorum*, MGH SRG [14], s. 289: „...*Hos sequuntur nomina regum sive principum: Odackerus rex Boemie, marchio de Mereren, Lupoldus dux Austrie...*“ In margine je nutno upozornit, že o měsíc později se na sněmu v Augsburgu zdržovali biskupové „...*de Praga, de Olomoth...*“ a také „...*dux de Mereren...*“, v němž je občas spatřován markrabě Vladislav Jindřich. Zdá se však, že onen tajuplný vévoda pocházel nikoliv

6. Norimberská mise (1212)

Doutnající odpor štaufské opozice neunikl pozornosti kuriálních vyslanců, a když se Ota IV. přihlásil k imperiálním představám svých předchůdců,⁵⁸ obrátil se papež Inocenc III. na říšská knížata s výzvou k volbě nového krále. Risikantní krok do neznáma učinil nejprve mohučský arcibiskup Siegfried, jenž kolem sebe soustředil četné nespokojence, mezi nimiž pochopitelně nescházel český panovník.⁵⁹ Odvážné plány spiklenců se nedaly dlouho utajit, nicméně uplynulo několik jalových měsíců, než se podařilo svolat první schůzku do Naumburku a teprve v září roku 1211 se účastníci norimberského sněmu shodli na volbě Friedricha II. Sicilského, jenž byl v duchu štaufské tradice provolán císařem.⁶⁰

Výhružný tón norimberských událostí dolehl až do jižní Itálie, kde se Ota IV. chystal k překročení Messinské úžiny. Teď však neváhal a s malým doprovodem vyrazil k severu. Po nebezpečném přechodu zasněžených alpských průsmyků vstoupil na počátku roku 1212 na jihoněmeckou půdu. V polovině března pak ve Frankfurtu nenechal nikoho na pochybách, že benevolence napříště nebude patřit do rejstříku mocenských nástrojů welfského dvora. Přemysl jako první ze stoupenců štaufské kandidatury se rázem ocitl v izolaci a nejspíš začal pomýšlet na smírčí řízení.⁶¹ Ota IV. se však nemínil spokojit s polovičatými ústupky a ještě ve Frankfurtu dne 20. března uzavřel spojeneckou dohodu s míšeňským markrabětem Dětrichem, v níž se mimo jiné zavázal, že české království postoupí lénem Dětrichovu synovci Vratislavovi, jenž byl prvorozeným synem Přemysla Otakara I.⁶² A císař své slovo dodržel. O dva měsíce později v Norimberku „...rozhodnutím knížat odňal království české králi Otakarovi a v přítomnosti županů a mnohých šlechticů země vyznamenal šesti praporci jeho syna...“⁶³ Krátká zmínka o české šlechtě napovídá, že Ota IV. dbal na právní formality a patrně do Norimberka pozval některé z domácích nespoko-

z Moravy, ale Meranu. Blíže srv. *Arnoldi Chronica Slavorum*, MGH SRG [14], s. 292 a také *Winkelmann, E.: Philipp von Schwaben und Otto IV. von Braunschweig. II. Kaiser Otto IV. von Braunschweig 1208–1218.* Leipzig 1878, s. 161–162.

58 *Hucker, B. U.: Kaiser Otto IV.* MGH Schriften 34, 1990, s. 95–230.

59 CDB II, s. 85–86, č. 89.

60 *Cronica Reinhardsbrunnensis*, MGH SS XXX.1, s. 578–579.

61 CDB II, s. 92–94, č. 96: „...et quod illustris rex eorum Ottacharus a primo inter alios principes specialiter pre cetis in imperatorem nos elegit et nostre electionis perseverantie diligenter et utiliter astiterit...“

62 CDB II, s. 89–91, č. 94: „...Et quod regnum Bohemie concedet nepoti marchionis Wratislao et ad optinendum eum iuvabit et optentum defendet, marchioni in omnibus et diligenter cooperante...“

63 *Chronica regia Coloniensis*, MGH SRG [18], s. 232–233: „...Regnum etiam Boemiae, abiudicatum Odacrio regi per sentenciam principum, filio ipsius presentibus supanis et pluribus nobilibus terrae, cum 6 vexillis assignat...“

jenců. Jedním z nich mohl být někdejší komoří Černín⁶⁴ a paradoxně také Přemyslův bratr Vladislav Jindřich, o němž je známo, že se zdržoval v blízkosti císaře pouhé tři dny před soudním nálezem.⁶⁵ Smysl jeho audience asi již navždy zůstane skryt pod přikrovem času, nicméně úspěšné vladaření obou sourozenců svádí k lákavé úvaze, zda se markrabě v předvečer soudního procesu nepokoušel o nemožné a nejednal o příměří. Je-li tomu tak, potom lze doplnit, že se do Prahy vrátil s nepořízenou.

7. Markrabě obojí Moravy (1212?)

Nezadržitelný rozklad štaufského tábora v průběhu jara roku 1212 otřásl samotnými základy české státnosti. Norimberská intervence jen prohloubila tragickou bilanci posledních měsíců a Přemysl tušil, že vnitřní sváry mohou rozhodnout o výsledku války dříve, než se za věncem pohraničních hor vynoří první welfské oddíly. Nezbytná loajalita všech Přemyslovců se proto stala kategoričtým imperativem. Dozajista ne náhodou někdy v první polovině roku 1212 věčně reptající Děpolt III. obdržel strategicky významné Plzeňsko⁶⁶ a Vladislav Jindřich ve svých rukou sjednotil všechny moravské provincie. Mocenské přesuny na domácí scéně se zřejmě promítly i do textu záhadného privilegia „*Mocran et Mocran*“ z 26. září roku 1212, jehož vydavatelem byl Friedrich II. Sicilský a příjemcem moravský markrabě.⁶⁷ Poněkud nesrozumitelný obrat „...*dáváme a potvrzujeme Mocran a Mocran se všemi právy a příslušenstvím svým*...“ by se snad dal chápat jako písařská chyba, kterou je nutno opravit na „...*dáváme a potvrzujeme Moravu a Moravu se všemi právy a příslušenstvím svým*...“, přičemž „první“ Moravu by tvořilo Brněnsko a Znojemsko, „druhou“ právě nabyté Olomoucko.⁶⁸

Zdánlivě absurdní úvaha samozřejmě nevychází jen z čiré spekulace, neboť soudobé prameny vcelku spolehlivě dokazují, že Vladislav Jindřich navzdory prosincové dohodě a markrabskému titulu po řadu let disponoval jen zanedbatelným majetkem na jihozápadní Moravě, zatímco zbylé Olomoucko se po smrti posledních údělníků proměnilo v přirozenou součást královské domény. Přemy-

64 *Annales Bohemiae*, FRB II, s. 283: „...1211. Rex Przemysl rebellat imperatori et Chyrminus eiicitur de Bohemia...“ Obširněji pak Kalista, Z.: *Královský komoří Černín 1197–1212*. ČSPSČ 36, 1928, s. 49–61.

65 CDB II, s. 91–92, č. 95.

66 CDB II, s. 433–435, č. 386: „...domnus Theobaldus, cui tamquam fidei custodiam Plizensis provincie commisimus...“ Obecněji srv. Dejmek, J.: *Děpoltici*. K mocenskému postavení a osudům jedné vedlejší větve Přemyslovců. MHB 1, 1991, s. 107–110.

67 CDB II, s. 96–97, č. 98: „...concedimus et confirmamus Mocran et Mocran cum omni iure et pertinentiis suis...“

68 Srv. blíže Wihoda, M.: *Mocran et Mocran*. ČCH 92, 1994, s. 213–226; Týž: *Vznik moravského markrabství*, s. 471–472, zde také výčet starších prací. Zcela odlišný výklad nastínil Hlaváček, I.: *Ještě jednou — a ani to možná ne naposledy — Mocran et Mocran*. In: *In memoriam Josefa Macka (1922–1991)*. Praha 1996, s. 45–50.

sl jako „...*kníže Olomoučanů*...“ roku 1201⁶⁹ nebo „...*kníže Moravanů*...“ roku 1207⁷⁰ štědře podporoval lokální ústavy, ale nejen to. Snad ještě roku 1201 začal s velkorysou přestavbou olomouckého hradu,⁷¹ na níž navazovala neméně rozsáhlá reforma provinční správy.⁷² Úzkou vazbu pražského dvora k severovýchodnímu dílu království připomíná rovněž velké imunitní privilegium olomouckého biskupství z roku 1207,⁷³ respektive Přemyslova donace pro olomouckou kapitolu z roku 1209.⁷⁴ Poněkud jiné poměry zachycují až dvě confirmace z 31. prosince roku 1213. V první z nich markrabě Vladislav Jindřich vyňal johanistické majetky „...*na celé Moravě*...“ z pravomoci zeměpanských úředníků.⁷⁵ Propůjčenou imunitu obratem schválil Přemysl Otakar I., jenž dále upřesnil, že se řádové državy nacházejí v olomoucké, znojenské, brněnské a holasické provincii.⁷⁶ Obě písemnosti tak současně datují dobu, kdy bezvýhradně platila Jarlochova upřesňující poznámka, že „...*oba zároveň, onen na Moravě, tento v Čechách panovati budou*...“ Přihlédneme-li ještě k výsadám pro olomouckou kapitolu z roku 1209, potom ke sjednocení Moravy pod přímou vládou markraběte muselo dojít někdy mezi léty 1209 a 1213, přičemž ono tajuplné privilegium „*Mocran et Mocran*“ odkazuje na rok 1212.

8. Sjednocování země (1213–1222)

Triumfální tažení Friedricha II. jižním Švábskem a Porýním sice zhatilo ambiciózní záměry welfské aliance, nicméně míšeňský hrad v těsné blízkosti českých hranic výhružně připomínal, že boj ještě není rozhodnut. Také proto se Přemysl nedostavil na prosincový sněm do Frankfurtu a teprve na počátku roku 1213, kdy již nebylo pochyb o vítězství mladého Štaufa, opustil Vltavskou kotlinu a rozjel se do Řezna. Honosný průvod, v němž kromě českého krále nechyběl ani jeho bratr Vladislav, olomoucký biskup a řada velmožů dorazil na místo v polovině února. Oba sourozenci poprvé stanuli před novým římským králem, jemuž patrně složili lenní hold a potvrdili svou účast na chystaném vpádu do

69 CDB II, s. 18–20, č. 22: „...*ego Premisl, miseratione divina opitulante rex Boemorum tercius et dux Olomucensium*...“

70 CDB II, s. 56, č. 60: „...*ego Premisl dei nutu rex Boemorum et dux Morauorum*...“

71 CDB II, s. 61–62, č. 66: „...*Procedente vero tempore princeps terre* (tj. Přemysl Otakar I.) *munitionem quandam in monticulo ipso construxit et eandem ecclesiam muri ambitu circumclusit*...“ K dalším souvislostem srv. M i c h n a , P. — P o j s l , M.: *Románský palác na Olomouckém hradě*. Brno 1988, s. 110–111.

72 CDB II, s. 18, č. 19; s. 55, č. 59; s. 73–74, č. 78 a také K e j ř , J.: *O tzv. bezprostřední podřízenosti*, s. 256.

73 CDB II, s. 52–55, č. 59.

74 CDB II, s. 79–80, č. 86.

75 CDB II, s. 103–104, č. 109: „...*quod omnes possessiones, quas domus sancti Johannis in tota Moravia possidet*...“

76 CDB II, s. 104–106, č. 110: „...*in tota Moravia scilicet in Olomucensi, in Znoemensi, in Brenensi, in Golessicensi provinciis*...“

Durynska.⁷⁷ Ten se uskutečnil až na podzim, a přestože český kontingent, v jehož sestavě bojoval Vladislav Jindřich se svými Moravany, pronikl až ke Quedlinburku, výprava ztroskotala a kromě naloupené kořisti se spojenci mohli radovat snad jen z kapitulace Dětricha Míšeňského.⁷⁸

Wettinský pád předznamenal budoucí osud slábnoucího císaře. Dne 27. července roku 1214 utrpěl Ota IV. drtivou porážku v bitvě u Bouvines, ale poslední dějství tohoto dramatu již přesahovalo historický obzor českého státu.⁷⁹ Přemysla nyní zaměštnávaly domácí problémy, obzvláště pak jeden nad jiné významný: nástupnická otázka. Zdánlivě tu nebyl důvod k obavám. Z moravských Přemyslovců se počátku 13. století dočkal jen Břetislavův syn Sifrid a ten se věnoval církevní kariéře.⁸⁰ Latentní hrozbu však představovali Děpoltici, kteří se roku 1203 neváhali spojit s míšeňským markrabětem a v osobě Děpolta III. dosáhli bezmála královského trůnu.⁸¹ K plnoprávným dědicům náležel také Přemyslův prvorozený a posléze vypuzený syn Vratislav, jenž se stále zdržoval u dvora svého strýce Dětricha v Míšni.⁸² Snad jen bezdětný markrabě Vladislav nehodlal křížit zájmy staršího bratra a stal se naopak rozhodující figurou v pečlivě promyšlené hře, která měla zajistit plynulý přechod moci do rukou královice Václava. Právě takto byl návrh formulován, právě takto byl v červnu roku 1216 předložen hojně obeslanému kolokviu v Praze, jehož průběh, jak se zdá, s nemalým zdarem řídil Vladislav Jindřich.⁸³

77 Srv. blíže *Sicardi Cremonensis Chronicon*, MGH SS XXXI, s. 180; *Cronica fratris Salimbene de Adam ordinis Minorum*, MGH SS XXXII, s. 28 a také CDB II, s. 433–435, č. 386; s. 398–399, č. 366. K pobytu moravského markraběte srv. AIS, s. 772–773, č. 1075, H-B I.1, s. 243–246; s. 246–249.

78 K tažení srv. blíže *Annales Stadenses*, MGH SS XVI, s. 355; *Reineri Annales S. Jacobi Leodiensis*, MGH SS XVI, s. 666; *Sächsische Weltchronik*, MGH Deutsche Chroniken II, s. 240 a také H-B II.1, s. 280–281.

79 Malý zájem obou sourozenců o říšské poměry dokládá rostoucí počet sněmů bez české účasti. Roku 1215 sice navštívili chebský sjezd, ovšem v tomto případě patrně rozhodla poloha místa a nikoliv program. Blíže srv. NA 14, 1891, s. 146–148, č. 2.

80 Srv. blíže CDB II, s. 52–55, č. 59; s. 73–74, č. 78; s. 88–89, č. 92; s. 179–181, č. 195; s. 184–185, č. 199, s. 293–294, č. 294 a také Z e m e k , M.: *Posloupanost kanovníků metropolitní kapituly u sv. Václava v Olomouci*. VVM 4, 1949, s. 134.

81 Srv. *Cronica Reinhardsbrunnensis*, MGH SS XXX.1, s. 566; *Arnoldi Chronica Slavorum*, MGH SRG [14], s. 223 a také N o v o t n ý, V.: *České dějiny I.3. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I. (1197–1253)*. Praha 1928, s. 253–254.

82 Srv. např. CDB II, s. 111, č. 122.

83 Srv. blíže CDB II, s. 113–114, č. 125: „...*Tandem divino timore pariter et amore nostraque ammonitione correptus, in communi colloquio Boemorum Prage habito, presentibus venerabilibus episcopis, domino Andrea Pragense ac domino Rùberto Olmucense, presente nichilominus dilecto fratre meo W., marchione Morauie, aliisque quam pluribus, tam clericis quam laicis...*“ a také CDB II, s. 117–118, č. 127: „...*notum esse volumus, quod misso ad presentiam nostram Benedicto, venerabili archidiacono Belinensi, exposuerunt celsitudini nostre dilecti fideles nostri Henricus, marchio Morauie, et universis magnatum et nobilium*

Pražský sněm roku 1216 elegantně překlenul traumatické dědictví knížecích Čech. Razantní proměnu vnitřního uspořádání přemyslovských držav velmi dobře vystihuje konfirmační privilegium Friedricha II. Sicilského z 26. července roku 1216, v němž římský král podotkl, že Václavovi postoupil „...*celé království v plném rozsahu a se všemi právy*...“⁸⁴ Nelze pochybovat, že důrazně formulovaná zmínka o celém království zahrnuje i Moravu. Markrabský úřad tak rázem ztratil punc výlučnosti a proměnil se v pouhý symbol jedné ze dvou korunních zemí. Vladislav Jindřich mohl protestovat, neboť nový model snižoval váhu diarchického pojetí státní moci v duchu smlouvy z prosince roku 1197. Stárnoucí markrabě se však nesnížil ke krátkozrakým obstrukcím a přenechal své místo v mocenské hierarchii přemyslovské dynastie „mladšímu“ králi Václavovi.⁸⁵ Sám se stáhl do ústraní a po roce 1216 toliko jednou opustil domovinu, aby se po Přemyslově boku rozloučil s Friedrichem II. Sicilským, jenž v Augsburgu chystal římskou korunovační jízdu.⁸⁶ V následujících letech se zdržoval převážně na jižní Moravě,⁸⁷ odkud se občas vypravil do Čech⁸⁸ a na samotném sklonku svého pohnutého života, snad v předtuše blížící se smrti, podnikl velkou jízdu po moravských provinciích.⁸⁹ Na počátku srpna roku 1222 v necelých šedesáti letech zemřel a jeho ostatky byly uloženy v kryptě velehradského kláštera.⁹⁰

* * *

Cestovní itinerář markraběte Vladislava Jindřicha bohužel nedává jednoznačnou odpověď na otázku, kde se vlastně nacházelo těžiště jeho veřejné aktivity. Razantní proměna moravské společnosti v první polovině 13. věku však napovídá, že druhy rozdělená země prošla neobyčejně rychlou modernizací. Dynamická teritorializace moravské šlechty, geneze městského zřízení, nástup emfyteutických vztahů a měnová reforma již ohlašovaly počátek nové éry, přičemž kvalitativní zlom zjevně nastal nedlouho po roce 1200, tedy především za vlády markraběte Vladislava Jindřicha.

Boemie, quod communi voluntate et assensu dilecti nostri Odacrii, illustris regis Boemie, elegerunt in regem eorum Vencezlaum, filium ipsius regis Boemie primogenitum...“

84 CDB II, s. 117–118, č. 127: „...*et concedimus eidem Vencezlaou totum regnum Boemie cum terminis et omni iure et honore ac rationibus eidem regno pertinentibus...*“

85 Srv. např. CDB II, s. 308–309, č. 311: „...*a principibus honestis, domino Otacaro et filio eius Vencezlaou, Boemorum regibus...*“

86 H-B I.2, s. 812–814; MB XXX.1, s. 102–103, č. 652.

87 CDB II, s. 181–182, č. 196; s. 182–183, č. 197; s. 184–185, č. 199.

88 CDB II, s. 205–206, č. 218; s. 213–214, č. 228.

89 CDB II, s. 207–208, č. 222; s. 220–221, č. 232; s. 221–222, č. 233; CDM II, s. 129–130, č. 125.

90 *Granum catalogi praesulum Moraviae*, AÖG 78, 1892, s. 79: „...*II Idus Augusti. Artubus exutus mortalibus est Wladislaus nec non ingressus viam carnis universe et in dicto monasterio Welegrad munifice est sepultus...*“ Dále srv. itinerář k roku 1222.

Vladislav Jindřich nebyl prvním markrabětem, ba dokonce nebyl ani tím, kdo ve svých rukou jako první sjednotil všechny moravské provincie. Přesto se může pyšnit nesporným primátem, neboť právě on v postupných reformách překonal archaické pozůstatky údělného systému a přispěl tak ke stabilizaci markrabství jako zvláštní země v rámci českého státu.

PŘÍLOHY:

A. Itinerář

1187

2. květen ---

Vladislav Jindřich pronikl na českou politickou scénu, když ve společnosti svého bratra Přemysla a bratrance Jindřich Břetislava schválil donaci, kterou vládnoucí kníže Bedřich zvýšil příjmy vyšehradské kapituly.

CDB I, s. 288–290, č. 317: „...*Facta sunt autem hec sub hiis testibus: Henrico venerabili Pragensi episcopo, Premúzlone et Wladizlao fratribus meis, Floriano preposito Wissegradensi...*“

1192

13. květen Frankfurt

Vladislav Jindřich navštívil Frankfurt nad Mohanem, kde se patrně setkal s římským císařem Jindřichem VI. Nejspíš právě tehdy poprvé opustil přemyslovské državy. Snad se jel představit císařskému dvoru, možná ve Frankfurtu přijal hodnost markraběte, která mu byla slíbena někdy na počátku roku po diplomatické misi biskupa Jindřicha Břetislava. Bližší souvislosti však unikají kritické analýze, neboť Vladislavův pobyt ve Frankfurtu dokládá pouze jediná listina Jindřicha VI. pro frankfurtského fojta Wolframa.

RI IV.3, s. 89, č. 216: „...*Otho Frisingensis episcopus, Waltherus Troianus episcopus, Henricus dux Lovanie, Henricus marchio Moravie, Rubertus de Durne...*“

Annales Gerlaci, FRB II, s. 509: „...*Facta sunt hec anno verbi incarnati MCXCII, quo inchoante predictus Henricus, Pragensis episcopus, contra Watzlaum ducem cesarem adiit. Et cognatis suis Premizlao et Wadizlao, illi ducatum Boemie, alteri vero Morauiam obtinuit, promittens et fide iubens pro eis sex milia marcarum...*“

4. listopad Mühlhausen

Vladislav Jindřich se zúčastnil jednání císařského dvora u Mühlhausenu v Sasku. Zde je zapsán mezi svědky v Jindřichově privilegiu pro paderbornského biskupa Bernharda II.

RI IV.3, s. 105, č. 258: „...*Henricus Wormatiensis episcopus, Lantfrancus Pergamensis episcopus, Cuno abbas Elewacensis, Conradus dux Suevie, Henricus marchio Moravie, comes Albertus de Everstein...*“

CDB I, s. 307, č. 338.

1194

30. květen — 7. červen Louka — Bítov (?)

Pražský biskup a kníže Jindřich Břetislav obsadil jihozápadní Moravu. Snad ve Znojmě (?) zajal svého bratrance Vladislava Jindřicha, jemuž z neznámých příčin odňal markrabský titul a odvedl jej do Prahy.

Annales Gerlaci, FRB II, s. 511: „...Anno dominicae incarnationis MCXCIII, sicut supra tetigimus, Henricus dux et episcopus abiit cum exercitu in Morauiam et terram illam siue castra terrae suo dominio subiugauit...“

CDB I, s. 444–446, č. 411.

30. září Praha

Vladislav Jindřich je připomenut v svědečně řadě listiny, kterou kníže-biskup Jindřich Břetislav rozmnožil jmění plaských cisterciáků. Vladislav sice stojí v čele laiků, nicméně obecný titul „kníže“ naznačuje, že se bývalý markrabě netěšil obzvláštní úctě vládnoucího bratrance.

CDB I, s. 312–313, č. 348: „...Nomina personarum, que huic facto interfuerunt et assensum prebuerunt, hec sunt: Heilbertus Morauiensis electus, Zdezlaus Pragensis ecclesie decanus, Florianus eiusdem ecclesie prepositus et cancellarius ducis, Zlauon achidiaconus, Alexander magister, Pribizlaus archidiaconus, Hualco thesaurius, Sifridus prepositus, Valcun, Iohannes, Dulcianus, Ansalmus, Detlebus, Bartholomeus, Milozlaus, Boguzlaus, Wecemilus, Benco, Fridricus, Mirozlaus, Galus, Paulus, Vitalis, Laurencius, Paulus, Albertus abbas, Wadizlaus dux, Grabisse camerarius...“

1197

březen (?) ---

Vladislav Jindřich společně s bratrancem Jindřichem Břetislavem podpořili zbožný úmysl velmože Hroznaty, jenž se rozhodl založit premonstrátskou kanonii v Teplé a v přítomnosti obou Přemyslovců odkázal novému ústavu značný nemovitý majetek.

CDB I, s. 323–325, č. 357: „...Hec sunt nomina testium: Henricus dux et episcopus Boemorum, Wladizlaus frater eius, Engelbertus Morauiensis episcopus...“

květen — 15. červen Praha

Jindřich Břetislav odrazil Přemyslův výpad k Pražskému hradu. Snad aby zstrašil sílící opozici nechal uvěznit svého bratrance Vladislava Jindřicha.

Annales Gerlaci, FRB II, s. 512–513: „...Ea tempestate, qua hec gerebantur, erat Prage in captiuitate domnus Wladizlaus captus ab episcopo in infirmitate sua propter germanum ipsius Primizl...“

22. červen Praha

Smrt Jindřicha Břetislava dne 15. června ukončila Vladislavovu internaci. O týden později, tedy v ochtábu sv. Víta byl svolán českým knížetem.

Annales Gerlaci, FRB II, s. 513: „...Uerum postquam mortuus est episcopus, Boemi maiores natu exemptum de uinculis domnum ac principem terrae constituunt, non auisi uota sua transferre in fratrem eius sepe dictum Primizl duabus de causis, quarum prima fuit, quia contra eum pugnaverant, secunda, quia gratiam imperatoris non habebat. Tali ordine nec non et tempore, hoc est in octauis beati Viti, domnus Wladizlaus sublimatus in ducem...“

1. listopad Praha

Vladislav Jindřich udělil investituru svému kaplanu Milíkovi zvanému též Daniel a vědomě tak porušil říšský status pražského biskupství.

Annales Gerlaci, FRB II, s. 513: „...*deinde in Kalendas Nouembris misit et conuocauit clerum et populum in Pragam, abbates, etiam prepositos et canonicos omnes iussit adesse, tanquam tractaturus cum eis de pontificali electione...ex capellanis suis, nomine Miliconem cognomento Danielem, nobis eatenus incognitum, designauit in episcopum, negata omni electione clero...*“

CDB II, s. 1, č. 1.

Vladislav Jindřich autoritou své knížecí pečeti potvrdil kladrubskému klášte-ru vlastnictví vsi Bdeněves, kterou opatství postoupil velmož Zdislav.

CDB I, s. 330–331, č. 363: „...*Sub horum aliorumque proborum virorum testimonio ego Wadizlaus, dei gracia Boemorum dux, ad perpetuale stabilimentum super hoc facto corroborationem sigilli mei contradidi.*“

6.–7. prosinec Zdice (?)

Po zprávách o dalším Přemyslově vpádu do Čech Vladislav Jindřich shromáždil hotovost a v doprovodu biskupa, opatů a rádců vytáhl bratrovi vstříc. Obě vojska se setkala nedaleko Prahy, snad u Zdic (?), přičemž kníže, ač měl nad útočníky převahu ustoupil staršímu Přemyslovi „...*v ten způsob, že oba zároveň, onen na Moravě, tento v Čechách panovati budou a že oba jako jednoho ducha budou mít i jedno knížectví...*“

Annales Gerlaci, FRB II, s. 514–515: „...*licet haberet incomparabilem miliciam, cessit tamen hinc propter bonum pacis, inde propter affectum germanitatis, et confederatus est germano suo sub tali forma compositionis, ut ambo pariter, ille in Morauia, iste in Boemia principarentur et esse ambobus, sicut unus spiritus, ita et unus principatus...*“

Continuatio Admuntensis, MGH SS IX, s. 588–589: „...*Ipsa anno Odoacer dux Boemiae audita morte imperatoris Boemiam intravit, et pro optinendo terrae principatu collectis undecumque militum copiis fratri bellum indicit; cui ille cum exercitu copioso occurrit. Verum Heinricus intestinum bellum abhorrens, fratri quoque suo non malum sed bonum querens, in ipsa nocte quae diem futurae pugnae precessit, habito cum amicis et satrapis consilio, utroque exercitu ignorante fratrem ad secretum colloquium vocat ubi datis invicem dextris ad concordiam redeunt, et sic ad sua tentoria sub nocte recedunt. Mane autem facto exercitum suum uterque remissit ad propria, reversusque est Heinricus in Maraviam, dimisso Boemorum principatu fratri suo Odoacri...*“

1199

--- Norimberk

Někdy na počátku roku se v Norimberku setkali stoupenci zvoleného římského krále Filipa Švábského. V řadách proštaufsky orientované šlechty nechyběli ani Přemysl Otakar I. a Vladislav Jindřich, jejichž jména se dále objevila v listě datovaném ve Špýru dne 28. května, kterým knížata varovala papeže Inocence III. před zásahy do říšských záležitostí.

MGH Const. IV.2, s. 3–4, č. 3: „...*Reverendo in Christo patri domino Innocentio, sancte Romane ecclesie summo pontifici, Germaniarum principes et magnates...item rex Boemie, dux Saxoniae, dux Bawarie, dux Austrie, dux Merannie, dux Lotharingie, marchio Missenensis, marchio Brandenburgensis, marchio Moravie, marchio de Rumsperc, aliique totius Alemanie nobiles...*“

RI V.1, s. 11–12, č. 27.

CDB II, s. 5–6, č. 7.

1201

14. září Bamberk

Vladislav Jindřich svou účastí na bamberském sněmu demonstrativně uznal legitimitu zvoleného římského krále Filipa. Neúčast vládnoucího Přemysla však svádí k lákavé úvaze, zda markrabě z pověření staršího bratra nezkoumal půdu před chystaným přechodem obou Přemyslovců do welfského tábora.

MB XXIX.1, s. 504–506, č. 571: „...*Testes hii sunt Hertwicus bremensis Archiepiscopus. Voldilscalcus Augustensis episcopus. Diethalmus constantiensis episcopus. Conradus Ratisponensis episcopus. Wolfgerus pattauiensis episcopus. Bernhardus dux Saxoniae. Hermannus langrauius Thuringiae. Heinricus marchio morauiae. Comes Didericus de Landisperc...*“

RI V.1, s. 21, č. 56a-b, s. 21, č. 57, s. 21, č. 58, s. 21, č. 59.

CDB II, s. 22–23, č. 24.

1202

leden Halle (?)

Štaufští straníci na svém jednání v Halle ostře formulovaným listem vyzvali Inocence III., aby omezil aktivitu kuriálních vyslanců. Mezi protestujícími se objevila jména českého krále a moravského markraběte, nicméně z kuriální korespondence vyplývá, že se Přemyslovci sněmu nezúčastnili a že s tichou podporou papežských legátů přešli na stranu Oty IV. Brunšvického.

MGH Const. IV.2, s. 5–6, č. 6: „...*Sanctissimo patri et domino Innocentio sacrosancte Romane sedis summo et universali pontifici Dei gratia Magdeburgensi, Bremensi archiepiscopi...rex Boemie, dux Zaringie et rector Burgundie, dux Saxonie, dux Austrie ac Styrie, dux Meranie, Turingie langrauius, marchio Morauie, Orientalis, Misnensis, Brandenburgensis marchiones...*“

Braunschweigische Reimchronik, MGH Deutsche Chroniken II, s. 529, verš 5584–5597.

CDB II, s. 26–27, č. 29.

podzim Praha

Papežský legát Guido z Praeneste se po jednání v Kolíně nad Rýnem odebral do Čech, kde se mu dostalo vlídného přijetí u královského dvora. Soudobé letopisy zachytily rovněž přítomnost moravského markraběte.

Gesta episcoporum Halberstadensium, MGH SS XXIII, s. 116: „...*Qui cum per Boemiam iter ageret, inclitus domnus Odoacer Boemorum rex et frater eius marchio Moravie honorifice eum recipientes, necessariis eum uberrime ministrantes, per terram suam conduci fecerunt...*“

CDB II, s. 33, č. 36.

1203

léto Erfurt — Merseburk — Halle

Přemyslovské oddíly pod společným vedením českého krále a moravského markraběte podpořily válečnou kampaň Oty IV. v Durynsku. Po neúspěšném obléhání Erfurtu se české síly přesunuly k Merseburku. Ve zdejšíh ležení papežský legát Guido dne 24. srpna pomazal a korunoval Přemysla Otakara I.

CDB II, s. 32–33, č. 35: „...*Ceterum rex predictus non paucis castris et terris, que duci faverant, potenter acceptis, in locis, que ille prius habuerat, solempnes curias celebravit, tam a langravio quam a duce Boemie, quem sibi regem appellant, et fratre ipsius marchione Moraviae, multis quoque comitibus, suppanis fidelitatis iuramenta recepit et eos de feudis suis sollempniter iuxta imperii consuetudinem investivit...*“

CDB II, s. 34, č. 37: „...*Regem Boemie, langravium Thuringie, marchionem Moraviae per potentiam non habuimus, sed per magnam vestram sollicitudinem et frequentem, de qua non dubitamus, sed de die in diem super hoc magis certificamur...*“

RI V.1, s. 26, č. 80c-g; s. 69, č. 229a-c.

Annales Bohemiae, FRB II, s. 282.

Casuum S. Galli Continuatio II., MGH SS II, s. 162.

Continuatio Admuntensis, MGH SS IX, s. 590.

Continuatio Claustroneoburgensis II., MGH SS IX, s. 620.

Annales Zwifaltenses maiores et minores, MGH SS X, s. 58.

Annales Stadenses, MGH SS XVI, s. 354.

Annales S. Trudperti, MGH SS XVII, s. 292.

Cronica Reinhardsbrunnensis, MGH SS XXX.1, s. 566.

Arnoldi Chronica Slavorum, MGH SRG [14], s. 223–226.

Cronica regia Coloniensis, MGH SRG [18], s. 201–202.

Cronica S. Petri Erfordensis moderna, MGH SRG [42], s. 201–202.

Liber Cronicorum sive Annalis Erfordensis, MGH SRG [42], s. 757.

Sächsische Weltchronik, MGH Deutsche Chroniken II, s. 237.

Braunschweigische Reimchronik, MGH Deutsche Chroniken II, s. 531–532, verš 5740–5835.

1207

10. prosinec Augsburg

Vladislav Jindřich přijal pozvánku na říšský sněm do Augsburgu. Zde došlo k zasnubám Přemyslova syna Václava s Kunhutou Štaufskou, přičemž tento slavnostní akt mimo jiné symbolizoval opětovné sblížení přemyslovského dvora s římským králem Filipem.

CDB II, s. 65, č. 73: „...*Odacrius Boemorum rex, Heinricus frater eius marchio Moraviae...*“

CDB II, s. 65, č. 72.

RI V.1, s. 47–48, č.168b; s. 48, č. 169; s. 48, č. 170; s. 48, č. 171.

Annales Bohemiae, FRB II, s. 283.

Annales Heinrici Heimburgensis, FRB III, s. 311.

Hermann abbatis Altahensis Annales, MGH SS XVII, s. 386.

Burchardi praepositi Urspergensis Chronicon, MGH SRG [16], s. 80.

1209

24. květen Würzburg

Vladislav Jindřich a jeho bratr Přemysl se objevují mezi účastníky říšského sněmu svolaného Otou IV. Brunšvickým v souvislosti s nadcházející římskou korunovační jízdou. Triumfující Welf však ve svých plánech nepočítal s výraznější českou pomocí.

Arnoldi Chronica Slavorum, MGH SRG [14], s. 289: „...*Hos sequuntur nomina regum sive principum: Odackerus rex Boemie, marchio de Mereren, Luppoldus dux Austrie...*“

1212

10. květen Norimberk

Vladislav Jindřich navštívil říšský sněm v Norimberku a jednal zde s císařem Otou IV. Jeho norimberský pobyt, včetně této audience sice nelze vyložit zcela jednoznačným způsobem, nicméně jestliže o tři dny později císař v přítomnosti českých velmožů sesadil Přemysla Otakara I., pak není vyloučeno, že markrabě jménem nepřítomného bratra neúspěšně nabízel nějaké ústupky.

Codex diplomaticus Ordinis sanctae Mariae Theutonicorum, s. 11–12, č. 12: „...*Testes sunt hi...Theodericus marchio Misnensis, Ludovicus dux Bavarie, Bernhardus dux Carinthie, Henricus dux Saxonie, Henricus marchio Moravie, Raboto palatinus comes...*“

CDB II, s. 91–92, č. 95.

RI V.1, s. 137–138, č. 476a; s. 138, č. 477.

Chronica regia Coloniensis, MGH SRG [18], s. 232: „...*Regnum etiam Boemie, abiudicatum Odacrio regi per sententiam principum, filio ipsius, presentibus supanis et pluribus terrae, cum 6 vexillis assignat...*“

1213

15.–16. únor Řezno

Okázalé poselstvo českého krále, v němž kromě Přemysla Otakara I. nechyběl ani jeho bratr Vladislav Jindřich, se dostavilo na říšský sněm do Řezna, kde se oba Přemyslovci poprvé osobně setkali s novým římským králem Friedrichem II. Sicilským.

AIS, s. 772–773, č. 1075: „...*Nomina quoque testium, principum scilicet et aliorum nobilium et honestorum virorum, qui huic nostre confirmationi interfuerunt, subter annotari fecimus:...Ermannus langravius Turingie, Lupoldus dux Austrie, Odacarus rex Boemie, et Lothoycus dux Baiguarie, Bernardus dux Carnizie, Henricus marchio Moravie, Albertus comes Tirolli...*“

CDB II, s. 98, č. 100.

H-B I.1, s. 243–246: „...*Hujus rei testes sunt...Odacrius rex Boemie, Hermannus lantigravius Duringie, Leodewicus dux Bawarie, Leopoldus dux Austrie et Stirie, Henricus marchio Moravie, comes Meinhardus de Abensperc...*“

CDB II, s. 99, č. 101.

H-B I.1, s. 246–249: „...*Hujus rei testes sunt...Odacrius rex Boemie, Hermannus lantigravius Duringie, Ludewicus dux Bawarie, Lupoldus dux Austrie, Henricus marchio Moravie, comes Albertus de Eberstein...*“

CDB II, s. 99, č. 102.

CDB II, s. 433–435, č. 386; s. 398–399, č. 366.

RI V.1, s. 178, č. 687a; s. 179, č. 688; s. 179, č. 689; s. 179, č. 690; s. 179, č. 691; s. 179, č. 692; s. 180, č. 693.

Sicardi Cremonensis Chronicon, MGH SS XXXI, s. 180.

Cronica fratris Salimbene de Adam ordinis Minorum, MGH SS XXXII, s. 28.

--- Praha

Vladislav Jindřich přivěsil svou pečeť k listině, kterou Přemysl Otakar I. schválil donaci Držislavovy dcery Helky ve prospěch chotěšovského kláštera. Konfirmace však postrádá denní datum, což mimo jiné znamená, že tato písemnost vznikla buď na jaře, respektive v létě roku 1213, nebo až někdy v podzimních měsících po návratu z Durynska.

CDB II, s. 433–435, č. 386: „...*Placuit etiam hec confirmatio nostra fratri nostro Wadizlao, qui presens affuit et sigilli sui testimonio confirmavit...*“

19. října Quedlinburk

České oddíly v čele s Přemyslem Otakarem I. a Vladislavem Jindřichem posílily Friedricha II., jenž na podzim zahájil válečnou kampaň v Durynsku a kolem poloviny října se zdržoval v polním ležení u Quedlinburku.

H-B II.1, s. 280–281: „...*Hii sunt testes...Ottakarus rex Boemorum et frater suus Hainricus marchio Moraviensis, Hermannus lantgravius Thuringie...*“

CDB II, s. 102, č. 108.

RI V.1, s. 183, č. 712a-c; s. 183–184, č. 713.

Annales Stadenses, MGH SS XVI, s. 355.

Reineri Annales S. Iacobi Leodiensis, MGH SS XVI, s. 666.

Sächsische Weltchronik, MGH Deutsche Chroniken II, s. 240.

31. prosinec Prostějov

Vladislav Jindřich konfirmoval johanitskou držbu na „*celé Moravě*“. Tento poněkud vágní obrat dále upřesnil Přemysl Otakar I., který ve stejný den a na stejném místě vystavil obdobné privilegium s dodatkem, že se johanitské majetky nacházejí v olomoucké, znojenské, brněnské a holasické provincii. Obě písemnosti tak spolehlivě prokazují, že markrabě rozšířil svoji moc rovněž na severní Moravu.

CDB II, s. 103–104, č. 109.

CDB II, s. 104–106, č. 110.

1214

15. květen Praha

Přemysl Otakar I. schválil zbožný odkaz Anny, vdovy po Kunovi z Potvořova, jímž plaské opatství získalo šest osad i s příslušenstvím. Konfirmační listina sice nijak neupozorňuje na přítomnost moravského markraběte, nicméně když se o zmíněnou transakci začal zajímat Annin bratr Závaš, samotný Přemysl roku 1218 připomenul, že svědkem zmiňované donace byl také Vladislav Jindřich.

CDB II, s. 107–109, č. 113.

CDB II, s. 172–174, č. 187: „...*et in presentia nostra et dilecti fratris nostri Wadizlai et aliorum probabiliorum virorum prefatam donationem pie memorie abbati Meingoto consignavit...*“

1215

2. březen Cheb

Vladislav Jindřich se po Přemyslově boku zúčastnil říšského sjezdu v Chebu. Oba se pak objevují ve svědečné řadě Friedrichovy listiny pro pegavský klášter.

NA 14, 1891, s. 146–148, č. 2: „...*Huius rei testes sunt: Engelhardus Nuenburgensis episcopus, Othekarus rex Bohemie, Hermannus lantgravius Turingie, Otto dux de Meran, Vladislaus marchio Moravie, Albertus comes de Ebirstein...*“

CDB II, s. 111, č. 119.

1216

8. červen Praha

Vladislav Jindřich svým souhlasem i pečeti konfirmoval donaci, kterou Přemysl rozhojnil statky plaských cisterciáků. Učinil tak na „*obecném shromáždění Čechů*“, z něhož vzešel návrh, aby se Přemyslovým nástupcem stal jeho syn Václav. O dva týdny později, tedy 26. června tuto volbu schválil také římský král Friedrich II., jenž zdůraznil, že Václavovu kandidaturu od počátku podporoval moravský markrabě Vladislav Jindřich.

CDB II, s. 113–114, č. 125: „...*Tandem divino timore pariter et amore nostraque ammonitione correptus, in communi colloquio Boemorum Prage habito, presentibus venerabilibus episcopis, domino Andrea Pragense ac domino Rùberto Olmucense, presente nichilominus dilecto fratre meo W., marchione Morauię, aliisque quam pluribus, tam clericis quam laicis...*“

CDB II, s. 117–118, č. 127: „...*notum esse volumus, quod misso ad presentiam nostram Benedicto, venerabili archidiacono Belinensi, exposuerunt celsitudini nostre dilecti fideles nostri Henricus, marchio Morauię, et universis magnatum et nobilium Boemie, quod communi voluntate et assensu dilecti nostri Odacrii, illustris regis Boemie, elegerunt in regem eorum Wencezlaum, filium ipsius regis Boemie primogenitum...*“

1217

Přemysl Otakar I. za svého pobytu v Kníně dne 15. ledna roku 1218 nechal vystavit listinu, kterou milevským premonstrátům zaručil majetková práva nad původně zeměpanskou vsí Bojenicemi. Z obsahu této písemnosti je dále zřejmé, že v Kníně došlo pouze k formální konfirmaci staršího prodeje. Ten se uskutečnil v přítomnosti Přemyslova bratra Vladislava Jindřicha, přičemž časná datace královského privilegia k 15.lednu napovídá, že osada změnila majitele snad již na sklonku roku 1217.

CDB II, s. 142–144, č. 153: „...*Testes etiam huius donationis statuimus dilectum germanum nostrum Wadizlaum marchionem Morauię nec non et filios nostros karissimos Wencezlaum et Wadizlaum...*“

CDB II, s. 174–175, č. 188.

1218

27. duben ---

Vladislav Jindřich postoupil Štěpánovi z Medlova ves Bohdanovy v holasické provincii.

CDB II, s. 151–152, č. 161.

1220

červenec — srpen Augsburg

Přemysl Otakar I. a Vladislav Jindřich navštívili Augsburg, kde se shromažďovali účastníci nadcházející římské jízdy Friedricha II. Sicilského. Ani jeden z Přemyslovců však nepomýšlel na cestu do Itálie a v tomto duchu se patrně nesl jejich zhruba týdenní pobyt u královského dvora.

H-B I.2, s. 812–814: „...*Hujus rei testes sunt...Odacrius Boemorum rex, Lodowicus dux Bawarie comes palatinus Reni, Heinricus marchio Moravie, Conradus burgravius de Nurnberg...*“

CDB II, s. 179, č. 193.

MB XXX.1, s. 102–103, č. 652: „...*Huius rei testes sunt...Laici. Otacarus Rex Boemie. Ludewicus dux Bawarie. palatinus comes reni. Henricus Marchio Moraviae. Otto dux de Meram. palatinus comes Burgundiae...*“

CDB II, s. 179, č. 194.

--- Hodonín

Vladislav Jindřich jako první z přítomných schválil úmysl svého bratra Přemysla, jenž velehradským cisterciákům postoupil ves Žarošice.

CDB II, s. 181–182, č. 196: „...*Actum in Hodonin, anno ab incarnatione Domini millesimo CCXX in presencia horum, quorum nomina subsequuntur: Heinricus qui et Wladizlaus marchio Moraviae, Robertus Olomucensis episcopus...*“

--- Hodonín (?)

Vladislav Jindřich svým svědectvím potvrdil, že se Konrád z Hardeka vzdal svých práv k Žarošicím ve prospěch velehradského kláštera. Datační formule této listiny sice postrádá bližší údaje o čase a místu vydání, nicméně výčet přihlížejících vykazuje nápadné shody s okruhem svědků v hodonínském privilegii.

CDB II, s. 182–183, č. 197: „...*Acta sunt hec anno ab incarnatione Domini MCCXX. Huius rei testes sunt Wadizlaus marchio Moraviae, Rubertus Olomucensis episcopus...*“

--- Brno

Přemysl Otakar I. s vědomím a souhlasem Vladislava Jindřicha konfirmoval velehradskému klášteru ves Jarošov, kterou cisterciákům odprodal olomoucký kanovník Sifrid, jenž tuto ves získal od svého otce olomouckého úředníka Břetislava.

CDB II, s. 184–185, č. 199: „...*Actum in Brenna anno ab incarnatione Domini MCCXX, presentibus hiis, quorum nomina subsequuntur: Heinricus qui et Wladizlaus marchio Moraue, Robertus Olomucensis episcopus...*“

1221

--- Svitavy

Přemysl Otakar I. v přítomnosti Vladislava Jindřicha uctil památku bratra Bedřicha, když potvrdil jeho donaci, kterou světský klášter nabyt statku „*Sahar*“ i s příslušenstvím.

CDB II, s. 205–206, č. 218: „...*Actum in Switauis anno incarnationis dominice millesimo CCXXI, indictione IX, in presencia horum omnium, quorum nomina subsequuntur: Robertus episcopus Olomucensis, Wladizlaus marchio Moraue, Wenczlaus et Wladizlaus, filii domini regis Premizl...*“

1222

25. leden Kyjov

Vladislav Jindřich postoupil velehradským cisterciákům dva lány u Opavy s podmínkou, že původní vlastníci, tedy opavský měšťan Ekard a jeho syn Jakub, budou na pozemcích hospodařit až do své smrti, přičemž klášteru připadne roční plat.

CDB II, s. 207–208, č. 222.

--- Praha

Vladislav Jindřich na žádost břevnovského opata Dluhomila přivěsil svou pečeť k listině, kterou byl stanoven rozsah hranického újezdu.

CDB II, s. 213–214, č. 228: „...*Insuper sigillum domini nostri illustris regis Boemorum Otocari et fratris eius marchionis Moraviae Wladislai et venerabilis Olomucensis episcopi Roberti...postulavimus super hoc sibi tradi, quae et inferius sunt appensa...*“

--- Opava

Vladislav Jindřich se souhlasem Přemysla Otakara I. odměnil manželčina komorníka Wernharda dědičnou držbou stejnojmenné vsi v opavské provincii.

CDM II, s. 129–130, č. 125.

24. červen Brno

Markraběcí notář Hilarius sepsal listinu, v níž Přemysl Otakar I. a Vladislav Jindřich jako spoluvydavatelé prohlásili Hartleba ze Znojma za nesporného vlastníka vsi Načeratic, neboť tento majetek původně patřil českému velmoži Unkovi, posléze se stal věnem jeho dcery, která se provdala za již zmíněného Hartleba.

CDB II, s. 220–221, č. 232: „...*Ego Premizl, qui et Odackarus, miseracione divina rex Boemorum, nec non frater meus Wadizlaus, qui et Henricus, illustris marchio Moraue, universis scripti huius apices inspecturis exhibicione presencium duximus attestandum...*“

--- Znojmo

Vladislav Jindřich potvrdil louckým premonstrátům držbu osady Mramotice, kterou již dříve vykoupil opat Florián za 170 hřiven stříbra z rukou moravského velmože Václava.

CDB II, s. 221–222, č. 233.

12. srpen ---

Vladislav Jindřich na neznámém místě zemřel. Jeho itinerář však prozrazuje, že se markrabě v posledních týdnech svého života zdržoval na Znojemsku. Není tedy vyloučeno, že se osud třetího moravského markraběte naplnil v komnatách znojemského hradu. Vladislavovy ostatky pak byly uloženy v kryptě velehradského kláštera.

Granum catalogi praesulum Moraviae, AÖG 78, 1892, s. 79: „...1222 II Idus Augusti. Artubus exutus mortalibus est Wladislaus nec non ingressus viam carnis universe et in dicto monasterio Welegrad munifice est sepultus...“

Przibiconis de Radenin dicti Pulkavae Chronicon Bohemiae, FRB III, s. 132: „...Anno Domini MCCXXIII^W Wladislaus, marchio Moraviae, filius quondam Wladislai regis Boemie, qui fratri suo Prziemsloni cessit de regno, mortuus est II Idus Augusti et sepultus in monasterio Welehrad Cisterciensis ordinis, quod propriis sumptibus ad honorem Dei et matris eius construxit et copiose dotavit...“

Annales Bohemiae, FRB II, s. 284.

Annales Heinrici Heimbürgensis, FRB III, s. 312.

Necrologium Bohemo-Silesiacarum, ZVGS 5, 1863, s. 113.

Necrologium Doxanense, VKČSN 1884, s. 121.

Necrologium Olomucense, AÖG 65, 1884, s. 555.

Necrologium Podlažicense, DFS, s. 418.

B. Navštívená místa

Augsburk

1207, 1220

Švábský Augsburk se po celou epochu vrcholného středověku těšil mimořádné pozornosti římských králů. Právě odtud byly zahajovány korunovační jízdy, jimž zpravidla předcházela sjezd říšských knížat. Roku 1207 a 1220 se zdejšího kolokvia zúčastnili také Přemysl Otakar I. a jeho bratr Vladislav Jindřich.

1207:

CDB II, s. 65, č. 73; s. 65, č. 72.

RI V.1, s. 47–48, č. 168b; s. 48, č. 169; s. 48, č. 170; s. 48, č. 171.

Annales Bohemiae, FRB II, s. 283.

Annales Heinrici Heimburgensis, FRB III, s. 311.

Hermann abbatis Altabensis Annales, MGH SS XVII, s. 386.

Burchardi praepositi Urspergensis Chronicon, MGH SRG [16], s. 80.

1220:

H-B I.2, s. 812–814.

CDB II, s. 179, č. 193.

MB XXX.1, s. 102–103, č. 652.

CDB II, s. 179, č. 194.

Bamberk

1201

Filip Švábský se na bamberském sněmu pokusil sjednotit kolísající řady svých stoupenců, mezi něž stále počítal i vládnoucí Přemyslovce, ačkoliv složení českého poselstva, v jehož čele stál markrabě Vladislav Jindřich, alespoň nepřímou napovídá, že Přemysl s vydatnou pomocí římské kurie zvažoval přechod do welfského tábora.

MB XXIX, s. 504–506, č. 571.

RI V.1, s. 21, č. 56a-b, s. 21, č. 57, s. 21, č. 58, s. 21, č. 59.

CDB II, s. 22–23, č. 24.

Brno

1220, 1222

Dva krátké pobyty českého krále a moravského markraběte prozrazují, že Brno snad již na přelomu prvního a druhého decennia 13. věku reprezentovalo dynamicky se rozvíjející sídliště, které se rychle začlenilo do správních struktur jižního dílu moravského markrabství.

1220:

CDB II, s. 184–185, č. 199.

1222:

CDB II, s. 220–221, č. 232.

Bruntál (?)

(?)

Z konfirmačního privilegia českého krále Přemysla Otakara I. pro Uničov vyplývá, že tato obec vznikla zásluhou moravského markraběte Vladislava Jindřicha, jenž zdejšími osadníkům povolil užívání magdeburského práva podle bruntálského vzoru, přičemž právě tento strohý odkaz přinejmenším upozorňuje na možnost, že také Bruntál náleží k zakladatelskému dílu moravského markraběte.

CDB II, s. 237–239, č. 246: „...*quod nos idem ius et eandem per omnia libertatem, quam frater noster Wadizlaus pie memorie, quondam marchio Moraviae, concessit dilectis civibus de Vnišov, que est nova villa...item in summa idem ius Meidburgense et easdem consuetudines [iuris], quas habent cives nostri de Froudentale...*“

Doksany

(?)

Klášterní nekrologium zvěčnilo památku Vladislava Jindřicha, jenž premonstráckám věnoval sto hřiven a cenný obraz Panny Marie. Donační aktivita moravského markraběte za hranicemi jeho domény patrně souvisí s rodinnou tradicí. Zdejší ústav totiž krátce před polovinou 12. věku založil Vladislavův otec, mezi příznivce se postupně zařadili Vladislavův strýc Jindřich, bratranec Jindřich Břetislav a bratr Bedřich. Nadto je docela pravděpodobné, že markrabě klášter navštívil, možná se tak stalo roku 1203 nebo 1213, kdy se Přemyslovci aktivně zapojili do bojů v Durynsku a Sasku.

Necrologium Doxanense, VKČSN 1884, s. 121: „...*III. Idus Aug. Beate memorie Wadizlaus, Moraviensis marchio, filius regis Bohemie, qui dedit huic ecclesie centum marcas et preciosam ymaginem sancte Marie pro quinquaginta marcis...*“

Erfurt

1203

České oddíly, jejichž součástí byl i moravský kontingent v čele s Vladislavem Jindřichem, se po boku Heřmana Durynského zúčastnily bezúspěšného obléhání Erfurtu.

CDB II, s. 32–33, č. 35; s. 34, č. 37.

RI V.1, s. 26, č. 80c-g; s. 69, č. 229a-c.

Casuum S. Galli Continuatio II., MGH SS II, s. 162.

Annales Stadenses, MGH SS XVI, s. 354.

Annales S. Trudperti, MGH SS XVII, s. 292.

Cronica Reinhardsbrunnensis, MGH SS XXX.1, s. 566.

Arnoldi Chronica Slavorum, MGH SRG [14], s. 223–226.

Cronica regia Coloniensis, MGH SRG [18], s. 201–202.

Cronica S. Petri Erfordensis moderna, MGH SRG [42], s. 201–202.

Liber Croniconum sive Annalis Erfordensis, MGH SRG [42], s. 757.

Sächsische Weltchronik, MGH Deutsche Chroniken II, s. 237.

Braunschweigische Reimchronik, MGH Deutsche Chroniken II, s. 531–532, verš 5740–5835.

Frankfurt

1192

Frankfurtský sjezd patrně prolomil dosud sevřený horizont markraběte Vladislava Jindřicha, nicméně účel jeho první zahraniční cesty dnes není znám. Možná, že právě zde se Vladislav Jindřich představil císaři Jindřichovi VI. jako nový vládce jedné části přemyslovských držav.

RI IV.3, s. 89, č. 216.

Annales Gerlaci, FRB II, s. 509.**Halle**

1203

Patrně až k Halle pronikl český kontingent, jenž jako významná součást welfských sil bojoval proti Filipovi Švábskému v okolí Erfurtu, Míšně a Merseburku.

RI V.1, s. 26, č. 80c-g; s. 69, č. 229a-c.

Cronica Reinhardsbrunnensis, MGH SS XXX.1, s. 566.*Gesta episcoporum Halberstadensium*, MGH SS XXIII, s. 116.*Arnoldi Chronica Slavorum*, MGH SRG [14], s. 223–226.*Sächsische Weltchronik*, MGH Deutsche Chroniken II, s. 237.*Braunschweigische Reimchronik*, MGH Deutsche Chroniken II, s. 531–532, verš 5740–5835.**Hlubčice (?)**

(?)

Vztah markraběte k tomuto sídlišti lze doložit pouze nepřímou argumentací, neboť první písemná zmínka pochází až z roku 1224, kdy se zde vybíralo clo na cestě do Polska. Město se však honosilo primátem apelační stolice, a to nejpozději od roku 1253, kdy královský podkomoří Beneš vysadil Horní Benešov na hlubčickém právu. Přihlédneme-li dále k privilegii z 1. září roku 1275, v němž se Přemysl Otakar II. zmínil o výsadách svých předchůdců, jimiž mohli být míněni nejen Václav I. a Přemysl Otakar I., ale také Vladislav Jindřich, pak není zcela vyloučeno, že geneze hlubčické obce sahá ještě před rok 1222.

CDB II, s. 256–257, č. 265.

CDB IV.1, s. 458–460, č. 267.

CDB V.2, s. 467–474, č. 790; 790*: „...quod nos iustis supplicationibus universorum civium in Lubsiz, fidelium nostrorum de consueta mansuetudine annuentes, antiquatum quoddam ipsorum privilegium et iam pre senio maceratum, eis a nostris concessum predecessoribus, renovari fecimus...“

Hodonín

1220

Trvalý zájem markraběte o velehradskou fundaci se odrážel v jeho pobytech na jihovýchodní Moravě. Kromě opatství zavítal i do blízkého okolí, ovšem ani zde cisterciáky nezanedbával a kupříkladu v Hodoníně svým svědectvím přispěl ke zmnožení klášterních držav o ves Žarošice.

CDB II, s. 181–182, č. 196; s. 182–183, č. 197 (?).

Hrobníky (?)

(?)

Přízní markraběte se johanité domohli poměrně rozsáhlého újezdu v blízkosti města Hlubčic, jehož správním centrem se stala komenda v Hrobníkách a možná, že právě zde vznikla nedokončená listina, kterou Vladislav schválil užívání německého práva při kolonizaci řádových statků.

CDB IV.1, s. 104–106, č. 27: „...und haben die gobe und bestetigung, so hoch löbliches gedencken unsers anherrn brudern Heynrich, marggraf zue Mehren, den vorgenannten brüdern im Troppischen lande an der erbschaft gemein Grobnigk genandt mildiglich gethan und befestet hat...“

CDB II, s. 432–433, č. 385.

Cheb

1215

Vladislav Jindřich se po Přemyslově boku zúčastnil chebského sjezdu svolaného římským králem Friedrichem II. Sicilským.

NA 14, 1891, s. 146–148, č. 2.

CDB II, s. 111, č. 119.

Kyjov

1222

Vladislav Jindřich odměnil velehradské cisterciáky dvěma lány u Opavy. Denní datum (25. ledna) svádí k lákavé úvaze, zda se tak nestalo cestou z kláštera, kde markrabě mohl strávit poslední dny roku 1221.

CDB II, s. 207–208, č. 222.

Louka

(?)

Vladislav Jindřich se neznámého roku zúčastnil svěcení klášterního kostela. Nadto po celou dobu své vlády pamatoval na zdejší premonstráty četnými odkazy a donacemi.

CDB II, s. 25–26, č. 28: „...quod factum gloriosus marchio Morauorum Vadislaus in consecratione Lucensis ecclesie sollempnizavit...“

CDB I, s. 301: „...Hec sunt ville et cetera, que temporibus W(ladislai) marchionis Morauię, ecclesie nostre collata sunt: Culchou, Preschep, Gosteradici cum silva Vzgor, Gerossouici, Martinici, Vmztinici, Zuchogurdli, campus iuxta Lodinic, in quo bellum habitum est inter Bohemos et Morauos, quem dedit marchio W(ladislaus) pro remedio anime sue...“

CDB II, s. 191, č. 206: „...quod illustris marchio Morauię Wladizlaus, qui et Henricus nomine, ius patronatus ecclesie de Prometiz pro remedio anime sue et predecessorum suorum ad intercessionem nobilis viri Immerammi, Znoymensis castellani, libere Lycensi contulit monasterio...“

CDB II, s. 190, č. 205; s. 221–222, č. 233; s. 242–244, č. 253.

Měnin (?)

(?)

Také Měnin by mohl být jednou z městských lokací, které za svoji existenci vděčily Vladislavu Jindřichovi. Tato zdánlivě absurdní domněnka vychází z ne-

sporného poznatku, že na jižní Moravě až do roku 1350 přežívalo měnínské právo, jež mohlo vzniknout a mít určitý smysl jen v období stagnace tradičního centra brněnské provincie, tedy nejpozději do počátku dvacátých let 13. věku.

CDM VIII, s. 29–30, č. 60.

Merseburk

1203

Pod hradbami města Merseburku dne 24. srpna došlo ke korunovaci Přemysla Otakara I. Mezi přihlížejícími patrně nechyběl ani moravský markrabě, byť soudobé prameny jeho jméno v této souvislosti výslovně nepřipomínají.

RI V.1, s. 26, č. 80c-g; s. 69, č. 229a-c.

Cronica Reinhardsbrunnensis, MGH SS XXX.1, s. 566.

Cronica regia Coloniensis, MGH SRG [18], s. 201–202.

Míšeň

1203

Po sjednocení welfské koalice před Erfurtem, napadli spojenci údolí řeky Sály a Míšeň, kam se dočasně uchýlil Filip Švábský.

Annales Stadenses, MGH SS XVI, s. 354: „...*Rex Philipus in Thuringia, et rex Otto circa Misnam auxilio Boemi vires suas sunt experti...*“

Mühlhausen

1192

Vladislav Jindřich je zmíněn na sněmu v saském Mühlhausenu, kde se v té době zdržoval císař Jindřich VI.

RI IV.3, s. 105, č. 258.

CDB I, s. 307, č. 338.

Norimberk

1199, 1212

Norimberský hrad sehrál ve Vladislavově životě přímo fatální roli. Roku 1199 zde jako Filipův straník odmítl vměšování papeže Inocence III. do říšských záležitostí. O třináct let později pak na stejném místě neúspěšně (?) vyjednával s císařem Otou IV.

1199:

MGH Const. IV.2, s. 3–4, č. 3.

RI V.1, s. 11–12, č. 27.

CDB II, s. 5–6, č. 7.

1212:

Codex diplomaticus Ordinis sanctae Mariae Theutonicorum, s. 11–12, č. 12.

CDB II, s. 91–92, č. 95.

RI V.1, s. 137–138, č.476a; s. 138, č. 477.

Chronica regia Coloniensis, MGH SRG [18], s. 232.

Olomouc

(?)

Ačkoliv Olomouc svým významem vždy přesahovala regionální moravské poměry, není dnes známa jediná pravá listina s olomouckou datací, což by snad mohlo svádět k mylné představě, že markrabě sem zajížděl jen zřídka. Že tomu nejspíš bylo jinak, prozrazuje jednak inventář biskupské katedrály z roku 1413, který obsahuje krátkou glosu o Vladislavově daru v podobě velkého zlatého kříže ozdobeném perlami a drahokamy (obdobné údaje obsahuje i katalog olomouckých biskupů), jednak také podpora augustiniánského kláštera u sv. Petra. K Olomouci jako místu vydání se hlásí rovněž dvě středověká falza, jež byla sestavena v premonstrátském skriptoriu na blízkém Hradisku, ovšem vypovídací hodnota těchto písemností (byť vycházejících z dnes ztraceného privilegia) nepřesahuje úroveň pouhé hypotézy.

Inventář náčini kostelního, rouch, skvostů a knih velechrámu Olomouckého, sepsaný 24., 25. a 27. března 1413, Method 15, 1889, s. 117: „Item una crux aurea cum margaritis et diversis lapidibus preciosis bene ornata, quam dedit Wladislaus marchio Moraviae, frater regis Boemie.“

Granum catalogi praesulum Moraviae, AÖG 78, 1982, s. 79: „...Hic contulit ecclesie Olomou-censi crucem auream duodecim marcarum auri in se continentem, lapidibus preciosissimis et gemnis diversis intextam cum pede argento deaurato in opus pulcherrimum deducto...“

CDB II, s. 236–237, č. 245.

CDB II, s. 362–364, č. 351; s. 364–368, č. 352; s. 372–375, č. 356.

Opava

1203 (?), 1222

Vladislav Jindřich ocenil věrné služby Wernharda, komorníka své manželky Hedviky, jemuž postoupil do dědičné držby ves Bernartice v opavské provincii. Mnohé však napovídá, že markrabě navštívil osadu již dříve, neboť dne 15. dubna roku 1204 papež Inocenc III. confirmoval společný dar Vladislava Jindřicha a Přemysla Otakara II., kteří se ve prospěch pražské komendy řádu německých rytířů vzdali majetku v Opavě. Obdobným směrem lze rozvíjet úvahy o vzniku zdejší městské obce, jejíž existenci spolehlivě dokládá privilegium Přemysla Otakara I. z roku 1224.

1204:

CDB II, s. 36–37, č. 40: „...magistro et fratribus hospitalis sancte Marie Teutonicorum Pra-gensis...possessiones, quas dilectus nobilis vir...marchio Morauię, domus vestre fundator, et quas karissimus in Christo filius noster...rex Boemorum illustris in Oppaua vobis pietatis intuitu concesserunt...“

1222:

CDM II, s. 129–130, č. 125.

1224:

CDB II, s. 256–257, č. 265.

Praha

1194, 1197, 1202, 1213, 1214, 1216, 1222

Hlavní město zaujímalo zcela výjimečnou roli v politickém a mocenském uspořádání přemyslovských držav. Vladislav Jindřich nadto v duchu památné dohody

z roku 1197 mohl zasahovat do výkonu státní moci a Pražský hrad se tak proměnil v jedno z jeho sídel. Odmyslíme-li si tedy závěr 12. věku, kdy se markrabě ocitl pod bezprostředním dohledem svého bratrance Jindřicha Břetislava a posléze šest měsíců vládl z titulu českého knížete, potom relativně četné Vladislavovy pobyty dokazují dualistické uspořádání českých zemí v letech 1197–1222.

1194:

CDB I, s. 312–313, č. 348.

1197:

Annales Gerlaci, FRB II, s. 512–515.

Continuatio Admuntensis, MGH SS IX, s. 588–589.

1202:

Gesta episcoporum Halberstadensium, MGH SS XXIII, s. 116.

CDB II, s. 33, č. 36.

1213:

CDB II, s. 433–435, č. 386.

1214:

CDB II, s. 107–109, č. 113.

CDB II, s. 172–174, č. 187.

1216:

CDB II, s. 113–114, č. 125.

1222:

CDB II, s. 213–214, č. 228.

Prostějov

1213

Vladislav Jindřich zde ve společnosti Přemysla Otakara I. oslavil poslední den roku 1213.

CDB II, s. 103–104, č. 109; s. 104–106, č. 110.

Quedlinburk

1213

Vladislav Jindřich a Přemysl Otakar I. přivedli pod quedlinburské hradby pomocný kontingent, jemuž se však (kromě obvyklého rabování) nepodařilo dosáhnout výraznějšího úspěchu.

H-B II.1, s. 280–281.

CDB II, s. 102, č. 108.

RI V.1, s. 183, č. 712a-c; s. 183–184, č. 713.

Annales Stadenses, MGH SS XVI, s. 355.

Reineri Annales S. Iacobi Leodiensis, MGH SS XVI, s. 666.

Sächsische Weltchronik, MGH Deutsche Chroniken II, s. 240.

Rajhrad

(?)

Vladislav Jindřich se neznámého roku vzdal desátku z vinice u Miroslavi, což by mohlo naznačovat, že markrabě kromě Louky a Velehradu čas od času navštívil i rajhradské proboštství.

CDB II, s. 228–229, č. 238: „...*Insuper confirmamus eidem conventui de Ragherad decimam tinnam de vinea, quam dedit eis frater noster bone memorie Wladizlaus, que vinea in Mirozlav vulgariter appellatur...*“

Řezno

1213

Vladislav Jindřich se po Přemyslově boku zapojil do rokování říšského sněmu, jehož program řídil Friedrich II. Sicilský.

AIS, s. 772–773, č. 1075.

CDB II, s. 98, č. 100.

H-B I.1, s. 243–246.

CDB II, s. 99, č. 101.

H-B I.1, s. 246–249.

CDB II, s. 99, č. 102.

CDB II, s. 433–435, č. 386; s. 398–399, č. 366.

RI V.1, s. 178, č. 687a; s. 179, č. 688; s. 179, č. 689; s. 179, č. 690; s. 179, č. 691; s. 179, č. 692; s. 180, č. 693.

Cronica fratris Salimbene de Adam ordinis Minorum, MGH SS XXXII, s. 28.

Sicardi Cremonensis Chronicon, MHG SS XXXI, s. 180.

Slavkov (?)

(?)

Z dispozice privilegia krále Václava I. pro německé rytíře z 12. května roku 1237 vyplývá, že Slavkovu náležel městský status, přičemž původní název osady zněl „*Nové Sedlice*“. Konfirmační ráz písemnosti dále naznačuje, že zmíněná država přešla do řádové správy ještě před rokem 1237, snad v první třetině 13. věku, což by opět upozorňovalo na Vladislava Jindřicha, jenž jako fundátor pražské a opavské komendy náležel k předním řádovým příznivcům. Nastíněný výklad ovšem citelně oslabuje naprostá absence spolehlivých písemných pramenů.

CDB III.1, s. 199–200, č. 162: „...*Nouozedeliz civitas cum villis IIII...*“

Svitavy

1221

Přemysl Otakar I. v přítomnosti bratra Vladislava potvrdil světelským cisterciákům majetková práva nad statkem „*Sahar*“.

CDB II, s. 205–206, č. 218.

Uničov

1213 (?)

V konfirmačním privilegiu pro uničovské měšťany z roku 1223 Přemysl Otakar I. připomenul zásluhy svého zesnulého bratra Vladislava, který před deseti léty věnoval osadníkům příslušné pozemky, dočasně povolil mýcení lesa, stanovil výši poplatku z městských parcel a orné půdy, propůjčil vznikající obci nižší soudnictví a schválil užívání magdeburského práva. Vlastní lokaci bezpochyby řídil fojt

Dětřich, jemuž připadla uničovská rychta, nicméně přesto je velmi pravděpodobné, že markrabě přinejmenším roku 1213 navštívil nově vysazené sídliště.

CDB II, s. 237–239, č. 246: „...*quod nos idem ius et eandem per omnia libertatem, quam frater noster Wadizlaus pie memorie, quondam marchio Moraviae, concessit dilectis civinus de Vnišov, que est nova villa...*“

Velehrad

1205–1222 (?)

Velehradský klášter byl společným dílem olomouckého biskupa Roberta a moravského markraběte. Prvotní iniciativa nejspíš vzešla z Robertovy strany, jenž roku 1204 požádal generální kapitolu v Cîteaux o vyslání legace, naopak věčné problémy řešil Vladislav Jindřich. Zfalšovaná, leč obsahově vcelku spolehlivá konfirmace, která se hlásí do roku 1202 a ke jménu Přemysla Otakara I. totiž prozrazuje, že Vladislav Jindřich s vědomím svého bratra založil klášter, a protože nedisponoval vhodnými pozemky, odkoupil za 10 hřiven půdu o rozloze 200 jiter, na níž se nacházel zpustlý kostelík sv. Jana. Moravský markrabě se i v následujících letech vyznamenal jako štědrý mecenáš a bezpochyby se občas zdržoval ve zdech nového kláštera. Přímé písemné doklady však chybí a tak paradoxně jedinou zprávou o jeho cestě na Velehrad je strohý komentář k uložení ostatků markraběte do klášterní krypty.

1202:

CDB II, s. 370–372, č. 355: „...*quod inclite memorie frater noster Wadizlaus, marchio Moraviae, claustrum Cysterciensis ordinis Welegrade nomine fundavit et possessionibus amplis et ceteris necessariis dotavit...*“

CDB II, s. 226–227, č. 236; s. 266–267, č. 272; s. 315–319, č. 320.

1220:

CDB II, s. 181–182, č. 196; s. 182–183, č. 197; s. 184–185, č. 199.

1221 (?):

CDB II, s. 198–199, č. 213.

1222:

CDB II, s. 207–208, č. 222.

Granum catalogi praesulum Moraviae, AÖG 78, 1892, s. 79: „...*1222 II Idus Augusti. Artubus exutus mortalibus est Wladizlaus nec non ingressus viam carnis universe et in dicto monasterio Welegrad munifice est sepultus...*“

Przibiconis de Radenin dicti Pulkavae Chronicon Bohemiae, FRB III, s. 132: „...*Anno Domini MCCXXXIII^l Wladizlaus, marchio Moraviae, filius quondam Wladizlai regis Boemie, qui fratri suo Przemisloni cessit de regno, mortuus est II Idus Augusti et sepultus in monasterio Welehrad Cisterciensis ordinis, quod propriis sumptibus ad honorem Dei et matris eius construxit et copiose dotavit...*“

Velká Bíteš (?)

(?)

V donačním privilegii krále Václava I. pro tišnovské cisterciacký ze 7. prosince roku 1240 je zmíněna osada jménem „*Bíteš, která se nazývá Heinreichs*“, v níž se již tehdy nacházel kostel, jehož patronátní právo náleželo zeměpánovi, v daném případě tedy českému králi. Obecně uznávaná vazba mezi patronátním právem

a zakladatelem se ve spojitosti s místním jménem mění ve svůdnou indicii, že by také Bíteš mohla příslušet k odkazu markraběte Vladislava Jindřicha.

CDB III.2, s. 351–353, č. 259: „...*omnes ius patronatus quarundam ecclesiarum, quod ad nos spectabat, ecclesie videlicet beati Petri in Brvnna et ecclesiarum in Budwice et in Bytes, quod eciam Heynrichs dicitur...*“

Würzburg

1209

Vladislav Jindřich se zúčastnil říšského sněmu, jehož atmosféru výrazně ovlivňovala příprava římské jízdy Oty IV. Brunšvického. Přemyslovská legace však i po rozpadu štaufského tábora roku 1208 setrvala v tiché opozici.

Arnoldi Chronica Slavorum, MGH SRG [14], s. 289.

Zábrdovice

(?)

Vladislav Jindřich schválil a patrně i dotoval fundaci brněnského komorníka Lva z Klobouk, jenž u svého dvorce v Zábrdovicích založil premonstrátskou kanonii.

CDB II, s. 391–393, č. 363: „...*cenobium quidam vir nobilis Leo de Clobuk in regno nostro et in principatu fratris nostri Wladizlay, principis Morauie, cum nostro et fratris consensu in comitatu Brnensi, quod Zabridouich vocatur, fundavit...*“

CDB II, s. 393–397, č. 364.

Zlaté Hory (?)

(?)

V lednu roku 1224 papež Honorius III. upozornil Přemysla Otakara I., že jeho zesnulý bratr před nějakým časem protiprávně zabral majetek vratislavského biskupa včetně zlatých dolů. Papežský notář sice pominul bližší souvislosti, nicméně odkaz na důlní aktivitu naznačuje, že by se za zcizenými statky mohlo skrývat okolí dnešních Zlatých Hor.

CDB II, s. 244–245, č. 254: „...*quod clare memorie...marchio Morauiensis possessiones quaedam ecclesie sue, in quibus aurifodine consistunt, per violentiam detinebat...*“

Znojmo

1192–1194 (?), 1198–1222

Jediný záznam v itineráři moravského markraběte bezpochyby nevystihuje skutečný význam znojemského hradu. Třeba jen proto, že zdejší sídlo symbolizovalo ambice znojemských úředníků, kteří se několikrát ucházeli o knížecí stolec a v osobě Konráda Oty jej skutečně získali. Ostatně Vladislav Jindřich přinejmenším roku 1192 neměl na výběr. Olomoucký hrad tehdy ovládali bratři Vladimír a Břetislav a Brno patrně nesplňovalo ani ty nejstřízlivější představy o zeměpanské rezidenci. Vladislav se tedy odebral do Znojma a nejspíš právě sem také směřovalo tažení knížete-biskupa v létě roku 1194. Vladislav byl zajat a odveden do Prahy. O čtyři léta později se pak logicky vrátil na jihozápadní

Moravu, která tvořila jeho državu až do roku 1212, kdy se Přemysl Otakar I. vzdal přímé správy Olomoucka. Někdy po tomto datu se Vladislav mohl přesunout na Hanou, ovšem jak se zdá, neučinil tak a patrně až do své smrti roku 1222 dával přednost Znojmu.

1194:

Annales Gerlaci, FRB II, s. 511: „...Anno dominicae incarnationis MCXCIII, sicut supra tetigimus, Henricus dux et episcopus abiit cum exercitu in Morauiam et terram illam siue castra terrae suo dominio subiugauit...“

CDB I, s. 444–446, č. 411.

1222:

CDB II, s. 221–222, č. 233.

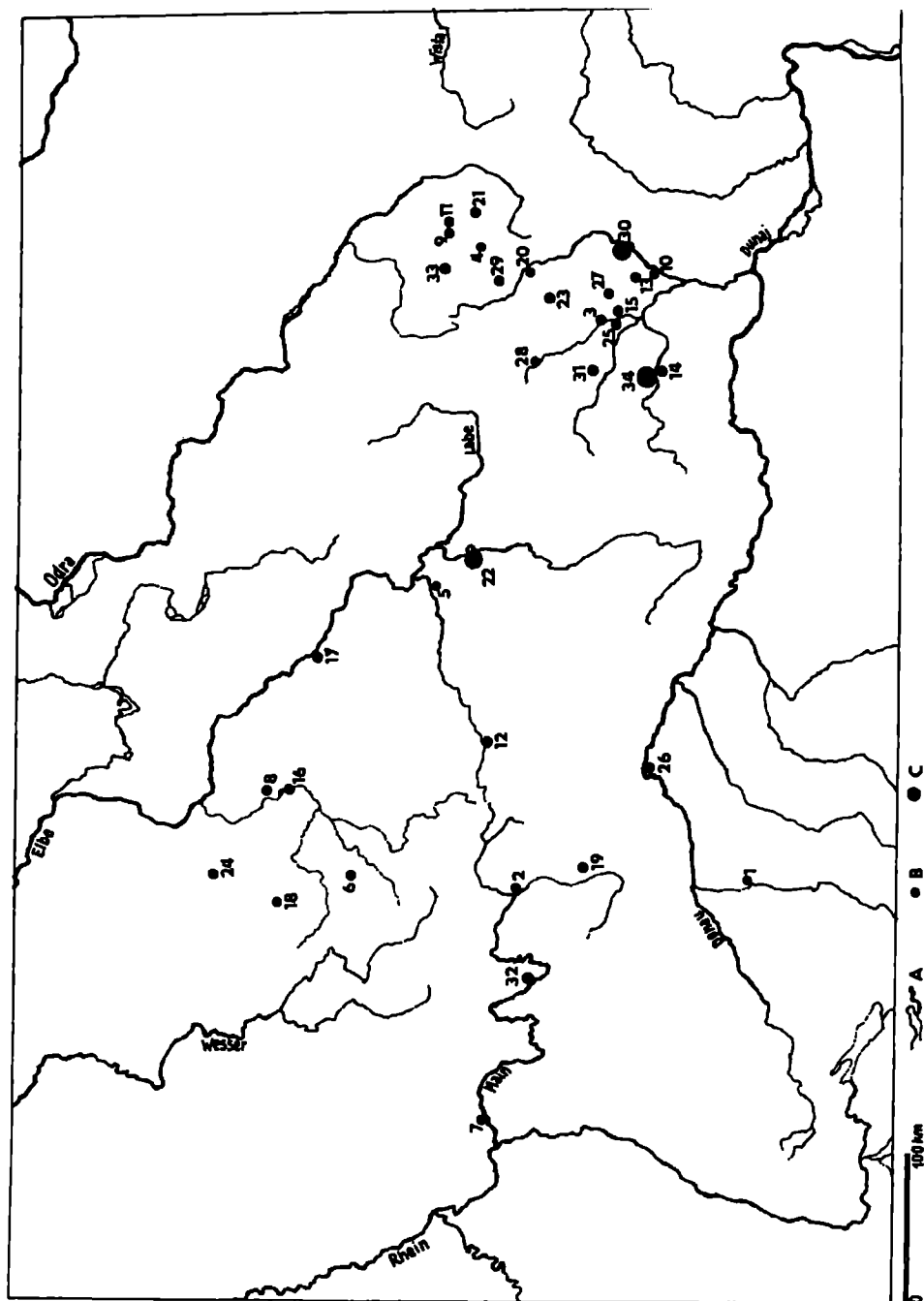
SEZNAM ZKRATEK

AHM	Acta historica et museologica Universitatis Silesianae Opaviensis
AIS	Acta Imperii selecta
AÖG	Archiv für österreichische Geschichte
CDB	Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae
ČČH	Český časopis historický
ČMM	Časopis Matice moravské
ČSPSČ	Časopis společnosti přátel starožitností českých
DFS	Dudík, Forschungen in Schweden
FRB	Fontes rerum Bohemicarum
H-B	Huillard-Bréholles, Historia diplomatica Friderici secundi
MB	Monumenta Boica
MGH	Monumenta Germaniae historica
Const	Constitutiones et acta publica imperatorum et regum
SRG	Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum
SS	Scriptores
MHB	Mediaevalia Historica Bohemica
NA	Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichte
RI	Regesta Imperii
SAP	Sborník archivních prací
SPFFBU	Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity
SRI	Scriptores rerum Italicarum
VKČSN	Věstník Královské české společnosti nauk
VuF	Vorträge und Forschungen
VVM	Vlastivědný věstník moravský

ITINERAR DES MÄHRISCHEN MARKGRAFEN VLADISLAV HEINRICH

Mähren zur Zeit des Markgrafen Vladislav Heinrich (1192–1194; 1198–1222) kannte weder eine Residenz noch eine Hauptstadt. Mangelnde Kommunikation und politische Verhältnisse verhinderten die Ausbildung einer auch nur einigermaßen auf das gesamte Land bezogene Verwaltung. Dagegen zeigten freilich einzelne mährische Provinzen, gerade auch im Zusammenhang mit der Entstehung der Landeshoheit nach 1212, Ansätze zur Entwicklung von Zentralorten. Dazu

kamen die strukturellen Unterschiede, die aus dem Nachlaß des 11. und 12. Jahrhunderts stammen. Daraus ergibt sich also zwingend, daß jegliche Regierungstätigkeit nur im Herumziehen ausgeübt werden konnte. Bei der Erstellung des Itinerars des Markgrafen Vladislav Heinrich ergeben sich nun die verschiedenartigsten Probleme. An erster Stelle sind die historiographische Quellen zu nennen, bei deren Angaben weit größere Vorsicht am Platze ist. Neben der Frage nach der Entstehungszeit sind hier vor allem die Nähe des Verfassers zum Geschehen und die Möglichkeit einer tendenziös entstellten Berichterstattung zu berücksichtigen. An zweiter Stelle tut die Spärlichkeit bisher erhaltenen Quellen hervor. Trotzdem konnte man der chronologische Ablauf des Itinerars im großen und ganzen eindeutig festlegen. Schwierigkeiten in dieser Hinsicht ergaben sich hauptsächlich bei Feld- oder Streifzügen, bei denen mitunter eine verhältnismäßig größere Anzahl aufgesuchter Orte in verschiedenen Quellen in unterschiedlicher Weise überliefert ist, ohne daß eine endgültige Klärung möglich ist. Neben der möglichst exakten Erforschung des chronologischen Itinerars ist als zweites Ziel der vorliegenden Studie die Herausarbeitung der Stellung einzelner Orte im Itinerar und damit die Erkenntnis von der Bedeutung derselben für die Politik des Markgrafen zu bezeichnen. Diesem Aspekt trägt der katalogartig ausgebaute zweite Teil der Untersuchung Rechnung. Dabei geht es darum, das Verhältnis zwischen dem Markgrafen und dem betreffenden Aufenthaltsort aufzuzeigen. So liegt in der Aufenthaltsstatistik der Orte Prag an der Spitze, während in Mähren Vladislav Heinrich in der Anfangszeit seiner Regierung Znaim und Welehrad, etwa später auch Brünn bevorzugte. Diese doppelte und sich doch gegenseitig durchdringende und ergänzende Betrachtungsweise bildet in ihren Ergebnissen ein festes Fundament für die Neubearbeitung der Zeit der großen Modernisierung des Landes um die Wende des 12. und 13. Jahrhunderts.



Obr. 1: *Itinerář markraběte Vladislava Jindřicha.* A – vodní toky, B – místa pobytu nebo místa, spjatá s veřejným působením markraběte (1–21, 23–29, 31–33), C – častěji navštěvované nebo jinak významné lokality (22, 30, 34). Za grafické ztvárnění itineráře jsem závázán příteli D. Píxovi.

1 – Augsburg, **2** – Bamberk, **3** – Brno a Brno-Zábrdovice, **4** – Bruntál, **5** – Doksany, **6** – Erfurt, **7** – Frankfurt, **8** – Halle, **9** – Hlubčice, **10** – Hodonín, **11** – Hrobníky, **12** – Cheb, **13** – Kyjov, **14** – Louka, **15** – Měnin, **16** – Merseburk, **17** – Míšeň, **18** – Mühlhausen, **19** – Norimberk, **20** – Olomouc, **21** – Opava, **22** – Praha, **23** – Prostějov, **24** – Quedlinburk, **25** – Rajhrad, **26** – Řezno, **27** – Slavkov, **28** – Svitavy, **29** – Uničov, **30** – Velehrad, **31** – Velká Bíteš, **32** – Würzburg, **33** – Zlaté Hory, **34** – Znojmo.

